

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1880. Andra Kammaren. N:o 53.

Torsdagen den 6 Maj.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
Konstitutions-Utskottets Utlåtanden N:is 12 och 13.
Stats-Utskottets Memorial N:o 56; och
Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 18.

I sammanhang med dessa ärendens bordläggning yttrade

Herr Sjöberg: Herr Talman! Jag hemställer, att de två sist föredragna och bordlagda ärendena måtte få uppföras främst på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Herr Linder: Jag förmodar, att det var den föregående tälarens mening, att dessa båda ärenden skulle uppföras näst efter Tillfälliga Utskottets Betänkande N:o 23, hvilket ju redan börjat behandlas af Kammaren.

Herr vice Talmannen Ifvarsson: I likhet med Herr Sjöberg anser jag, att dessa båda ärenden böra uppföras främst på föredragningslistan, på det de gemensamma voteringsarna må kunna ega rum så snart som möjligt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, biföll Kammaren det förslag, som af Herr Sjöberg blifvit framställt.

Vidare blefvo för andra gången bordlagda:

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Utlåtanden N:is 1 och 2; samt

Lag-Utskottets Utlåtande N:o 43.

§ 2.

Föredrogos, hvart för sig, nedannämnda från Första Kammaren ankomna protokollsutdrag:

N:o 175, med delgifning af det beslut, Kammaren fattat i anledning af dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 15, om aflåtande af underdånig skrifvelse angående bildande af en till infanteriet hörande stamtrupp inom Westernorrlands län; samt

N:o 176, med delgifning af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 16, i fråga om aflåtande af underdånig skrifvelse, angående anbringande af elektrisk belysning i Kongl. Biblioteket;

och beslöt Andra Kammaren hänvisa nämnda ärenden för vidare utredning till sitt Tillfälliga Utskott N:o 3.

§ 3.

Skedde föredragning af Herr *Magnus Jonssons*, på Kammarens bord hvilande ansökan om ledighet från riksdagsgörömlen under åtta dagar från och med den 12 i denna månad.

Herr Magnus Jonsson anförde: Jag beklagar, att Kammaren begärt min ansökans läggande på bordet, likaväl som jag beklagar, att jag nödgats begära Kammarens tillstånd att begifva mig hem tidigare, än som synes vara tillbörligt och jag sjelf hade önskat. Men förhållandet är, att jag blifvit af den kommun, jag tillhör, utsedd att vara dess ombud vid en syneförrättning, som är utsatt att hållas den 14 innevarande månad och som gäller en särdeles dyrbar vägomläggning eller vägförbättring. I den rättegång, som om denna sak förut förts, har jag fört kommunens talan hos Konungens Befallningshafvande, Kammarkollegium och Kongl. Maj:t, och då jag således är hemma i saken, hafva socknemännen önskat, att jag äfven denna gång måtte sköta om densamma. Jag hade helst sett, att förrättningen blifvit uppskjuten att hållas efter riksdagens slut, och jag har äfven härom gjort ansökan hos Rätten, men denna har det oakadt utsatt förrättningens hållande till den 14 Maj, af hvad skäl, vet jag icke, men förmodligen för att hindra mig från att föra kommunens talan. Jag beklagar att så är förhållandet, men ännu mera måste jag beklaga, om Kammaren skulle förneka mig den begärda permissionen, till hvilken jag derföre anhåller om bifall.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll den ifrågavarande ansökan.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.

Fredagen den 7 Maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne April.

§ 2.

Föredrogs Stats-Utskottets Memorial N:o 56, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om betalningsanstånd åt Wessman—Barkens jernvägsaktiebolag.

*Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.*

Den af Utskottet föreslagna voteringspropositionen var så lydande:

“Den, som vill, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, att Kongl. Maj:t må bevilja Wessman—Barkens jernvägsaktiebolag anstånd med erläggandet af stadgad och förskrifven ränta och kapitalafbetalning å ifrågavarande båda lån för tre år, räknadt för det första lånet från den 30 Juni 1879 och för det senare lånet från den 26 Februari samma år, under vilkor *dels* att, på sätt Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse den 15 Maj 1876 angående anvisande af statsbidrag till enskilda jernvägsanläggningar föreskrifvit, den sålunda uppskjutna liqviden fullgöres genom en mot annuitetens belopp svarande utsträckning i tiden för dess erläggande, så att statsverket för sin försträckning blifver till fullo godtgjort, *dels* ock att de löftesmän, hvilka för lånen iklädt sig borgen såsom för egen skuld, förbinda sig att, utan afseende å stadgandet om preskription för dylik borgen, fortfarande en för alla och alla för en ansvara för betalningen af de ifrågavarande annuiteter, för hvilka de ingått borgen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts förevarande nådiga proposition ej vunnit Riksdagens bifall.“

Efter uppläsning häraf anförde

Herr Ola Andersson i Burlöf, som inom Utskottet reserverat sig mot Utskottets åtgärd att framlägga förslag till voteringsproposition uti ifrågavarande ämne: Jag har i min reservation till detta betänkande företrädesvis velat fästa uppmärksamheten på, att, såsom jag tror, man genom att godkänna betänkandet löper fara att komma

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

in på en väg, som från början icke varit af grundlagsstiftaren afsedd. När man öfvergick från den gamla ståndsorfattningen till tvåkam-marsystemet, tänkte man sig helt naturligt, att frågorna i regel skulle afgöras genom båda Kamrarnes sammanstående beslut och att härifrån skulle undantagas endast sådana frågor, hvilka icke utan olägenhet för det allmänna skulle till följd af Kamrarnes skiljaktiga beslut kunna förfalla. Man införde derföre i det nya statskicket det stadgande, som äfven hade sin motsvarighet i det gamla och hvari-genom frågor af sistnämnda slag skola afgöras genom gemensam vo-tering. Men, såsom jag i min reservation nämnt, kan jag icke tro, att det varit grundlagsstiftarens mening lika litet som någon kan påstå, att det är för statsregleringen och för det allmänna angeläget, att en del sådana frågor, som nu pläga underkastas gemensam vote-ring, behöfva afgöras på detta sätt, hvarigenom man i sjelfva verket kommer in på enkamarsystemet i alla penningefrågor; utan att menin-gen varit att de frågor, som borde afgöras genom gemensam votering, inskränktes till sådana, som röra statsregleringen så nära, att de icke kunna få förfalla. Nu vågar jag för min del icke handskas så lätt med grundlagen, att jag på den temligen knappa tid, som jag under dessa dagar haft, tilltrott mig bestämdt afgöra, hvilket som i detta fall kan vara det rätta, i synnerhet då grundlagen säger, att den skall tolkas efter ordalydelsen. Jag har derföre, såsom jag nyss nämnde, med min reservation företrädesvis afsett att fästa uppmärk-samheten på detta förhållande; och jag tror, att man tagit denna sak väl lätt en och annan gång, då man ansett, att, så snart det gäلت en penningefråga, såsom att rädda enskilda bolag, jernvägsbolag eller an-dra från tillfällig förlägenhet, eller att lemna understöd åt fattiga enkor, eller andra frågor af mera enskild natur, allt sådant skulle afgöras genom gemensam omröstning. Sådant strider mot hufvud-principerna i det nya statskicket, äfven om grundlagens bokstaf kan vid ett ytligt betraktande synas derför gifva stöd.

Jag har velat påpeka detta, emedan jag tror att saken förtjenar att beaktas; härom skulle kunna skrivas mycket mera än jag skrif-vit i min reservation. Jag har derför inom Utskottet endast påyrkat, att Utskottet skulle, då förhållandet verkligen är kinkigt, hemställa till Kamrarne, att frågan må anses vara förfallen, hvartill jag också tror att Kamrarne skulle hafva lemnat sitt bifall, derest en dylik framställning blifvit gjord.

Jag vill icke göra något yrkande hvarken om afslag eller bifall till ifrågavarande voteringsproposition, förrän jag får höra hvad andra talare hafva att andraga för eller emot densamma. Jag antager nem-ligen att det blir vidare diskussion om denna sak.

Herr Sjöberg: Äfven jag hyser, i likhet med den föregående talaren, vissa betänkligheter mot att bifalla Stats-Utskottets förelig-gande förslag. Jag erkänner villigt, att nu förevarande fråga icke är af alldeles samma beskaffenhet som den, hvilken för några dagar se-dan, då Banko-Utskottet inkom med ett förslag till voteringspropo-sition, behandlades och hvilken fråga hvilade på förutsättningen att

ett beslut möjligen skulle komma att fattas i en viss riktning, en omständighet, som jag vid detta tillfälle också tog mig friheten påpeka under åberopande af den reservation, som sistnämnda Utskotts ordförande hade afgifvit och i hvilken flere af detsamma ledamöter hade instämt. Den nu föreliggande frågan är — säger jag — i detta afseende icke så tydlig och klar. Man torde likväl icke med fog kunna säga, att det förslag, som i voteringspropositionen afses, rör Riksgäldskontorets inkomster och utgifter. Å ena sidan är det väl sant, att inkomsterna i någon, icke nämnvärd mån skulle minskas, derest Kamrarne med ja besvarade ifrågavarande proposition. Men det vill å andra sidan synas mig gifvet, att frågan icke kan gälla sådana inkomster och utgifter, hvarom § 65 Riksdagsordningen talar, ty då skulle ju, snart sagdt, hvarje paragraf i reglementet för Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning kunna blifva underkastad gemensam omröstning. På det sättet skulle vi möjligen kunna leda oss ända derhän, att till exempel det förslag angående bemyndigande åt Riksgäldskontoret att åt embetsverk och komitéer upplåta lokaler i Riksdagens hus under de tider, då Riksdagen icke är församlad, hvilket snart blir föremål för behandling, att äfven detta förslag — säger jag — skulle, derest Kamrarne stannade i olika beslut, dragas under gemensam omröstning. Detta synes mig vara en något hårdagen tolkning af nyss nämnda paragraf i Riksdagsordningen. Jag har därför, i likhet med den föregående talaren, ansett mig böra uttala mina betänkligheter vid att på detta sätt beträda en väg, som vid många tillfällen kan vara ganska vådlig. Emellertid vill jag medgifva, att man i en fråga, sådan som denna, icke kan anse det beslut, Kamrarne komma att fatta, såsom ett prejudikat för framtiden.

Det är mig icke bekant, om Första Kammaren redan fattat beslut i ämnet, men om så är, att Första Kammaren redan godkänt Utskottets förslag eller kommer att bifalla detsamma, skulle jag vilja uttala den önskan, att, då Första Kammaren nyligen råddat den Andra Kammaren från en gemensam votering, som, om den egt rum, skulle efter min uppfattning hafva saknat stöd i grundlagen, denna Kammare möjligen nu skulle vilja göra Medkammaren samma väntjenst. Emellertid, då den föregående talaren, hvilken reserverat sig mot det slut, hvartill Utskottet kommit, icke framställt något yrkande, så skall icke heller jag göra det, under förutsättning att Stats-Utskottets öfrige Herrar ledamöter komma att närmare belysa frågan.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har inom Utskottet talat emot ifrågavarande voteringsproposition och har äfven inom Utskottet å densamma yrkat afslag; men då man der ville, på sätt Herr Ola Andersson uppgifvit, öfverlemna denna fråga till Kammarens afgörande, så motsatte jag mig icke att denna voteringsproposition uppsattes och frågan sålunda droges under Kammarens pröfning. På de af Herr Ola Andersson anförda skäl skall jag tillåta mig att äfven nu yrka afslag å denna voteringsproposition. Det är icke, såsom den näst föregående talaren nämnde, fråga om att ändra någon paragraf i Riksgäldskontorets reglemente, utan här är endast fråga om ändring

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

af ett vilkor, som finnes i ett kontrakt emellan Riksgäldskontoret, å ena sidan, och ett enskildt bolag, å den andra. Vore här fråga om att ändra någon paragraf i nu gällande reglemente angående Riksgäldskontorets verkliga förvaltning och Fullmäktiges åligganden, så tror jag att man skulle votera; men så är icke förhållandet, utan frågan gäller helt enkelt en punkt i ett kontrakt emellan Riksgäldskontoret och ett enskildt bolag. Det är också, efter mitt sätt att se saken, högeligen nödvändigt, att, äfven om man hyser tvekan i detta fall, huruvida man skall votera eller icke, icke beträda den vägen att gemensamt votera i sådana frågor, om hvilka man icke, med fog åtminstone, kan påstå att grundlagen bjuder, att sådan votering skall ske. Vi känna litet hvar, huru jernvägs- och andra bolag hafva svårt att uppfylla ingångna förbindelser till staten. Börjar man nu slå in på den stråten, att votera gemensamt om huruvida bestämmelserna i ett ingånget kontrakt, hvilket ej står i något sammanhang med Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, utan afser endast enskilda, men icke staten, skola uppfyllas eller icke, så tror jag, att man snart nog skall få gemensamma voteringsröster i mängd. Mig synes det äfven ur den synpunkten vara bättre att, som man säger, stämma i bäcken än i ån. Naturligt är, att, om grundlagen uttryckligen föreskrefve, att gemensam votering i sådant fall som det nu ifrågavarande, skall ega rum, så måste den också ske; men för min del tror jag att grundlagen bjuder att man härvidlag icke bör votera. De, som hysa någon tvekan, huru man bör i detta fall förfara, torde således göra rättast uti att afslå denna voteringsproposition, just för att icke genom propositionens godkännande etablera en princip, som skulle komma att för framtiden hafva högst vådliga följder.

Jag yrkar således afslag å den föredragna voteringspropositionen.

Herr Hedlund: Jag begärde ordet egentligen derföre, att den förste talaren icke gjorde något yrkande om afslag och debatten höll på att afslutas, utan att något sådant yrkande blifvit framställt. För att icke förlänga diskussionen skall jag emellertid nu inskränka mig till att helt enkelt förena mig med dem, som sedermera yrkat afslag, och vill blott tillägga, att, om här varit fråga om en förvaltningsåtgärd under Riksgäldskontorets Fullmäktiges domvärjo, så hade någon Kongl. proposition eller framställning till Riksdagen väl icke varit behöflig.

Herr Åbergsson: För min del skulle jag väl kunna erkänna, att frågan icke precis står i något nära sammanhang med eller angår Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning. Hvad som förefaller mig klart, är att det här är fråga om att ändra ett förut fattadt beslut, hvilket tillkommit eller åtminstone kan hafva tillkommit i den ordning, 65 § Riksdagsordningen föreskrifver. Då fråga är om att bevilja lån åt ett enskildt bolag på vissa vilkor, så skall ju, om Kamrarna icke enas om samma beslut eller om enahanda vilkor för lånet, frågan afgöras genom gemensam votering. Om, sedan ett lån blifvit beviljadt, fråga uppstår att i något afseende förändra vilkor,

så finner jag det vara klart, att den frågan bör afgöras i alldeles enahanda ordning, som den, hvilken iakttoogs, då vilkoren första gången bestämdes. Jag kan icke förstå anledningen, hvarföre en förändring i vilkoren för ett redan beviljadt lån och fastställande af vilkoren för ett nytt icke skulle anses såsom frågor af alldeles enahanda natur. Någon skilnad dem emellan finnes ej. Derföre anser jag att föreliggande fråga är af beskaffenhet att den bör genom gemensam votering afgöras. Frågan må nu anses gälla en statsutgift eller endast en förändring i bestämmelserna om vilkoren för en statsutgift, mig synes hon vara af alldeles samma natur, som då man första gången bestämde vilkoren för lånet.

Jag anser således Utskottets förfarande riktigt, att framlägga ifrågavarande voteringsproposition och tillåter mig derföre att till densamma yrka bifall.

Herr Hedin: Jag hade, då jag begärde ordet, för afsigt att väsentligen anföra hvad den siste talaren sagt, eller att, om, när fråga vore om beviljande af ett lån, Kamrarne stannade i olika beslut om något enda, äfven det obetydligaste bland lånevilkoren, denna meningsskiljaktighet måste slitas genom gemensam votering. Icke den ringaste tvekan skulle i slikt fall kunna uppstå derom, att sådan votering skulle ega rum för att ett Riksdagens beslut i frågan skulle åstadkommas. Vid sådant förhållande ser jag icke rättare, än att, när det är fråga om att *ändra* vilkor, som på sådant sätt blifvit fastställda eller kunnat blifvit fastställda, äfven samma utväg måste anlitas.

Den förste talaren, som tillika är reservant, började med att uttala sin tvekan, huruvida gemensam votering angående nu förevarande ärende rätteligen borde ske. För min del hyser jag den öfvertygelsen, att man i en mängd med denna likartade frågor verkligen kan bona fide tvista i oändlighet om hvilket förfaringssätt må vara med grundlagens anda och mening bäst öfverensstämmande. Men då så är, så antager jag ock att man endast med varsamhet bör inlåta sig på att bryta den genom praxis utvecklade konstitutionella tolkningen af grundlagen.

Talaren på dalabänken gjorde sig skyldig till ett misstag, då han förmenade att ett Riksdagens beslut, i enlighet med hvad Stats-Utskottet föreslagit, icke skulle föranleda någon rubbning i de uti reglementet för Riksgäldskontoret gifna bestämmelser. Jag kan nemligen icke finna annat än att en ny bestämmelse i nämnda reglemente måste införas, derest Kamrarne medgifva den begärda förändringen i lånevilkoren, hvilken ju berör hvad som finnes stadgadt i reglementets 3 §, der det under rubriken: »Angående Riksgäldskontorets fordringar för de af dess medel utbetalda eller godtgjorda lån» heter: »Beträffande Riksgäldskontorets fordringar för meddelade lån, om hvilkas belopp kontorets böcker och räkenskaper lemna fullständiga upplysningar, & hvilka en förteckning jemväl finnes detta reglemente bifogad (bil. B), skola de förbindelser, & hvilka fordringarne sig grunda, jemte föreskrifterna uti äldre reglementen i tillämpliga delar fortfa-

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

rande tjena till efter rättelse“. Om nu en förändrad bestämmelse i ett af de i kontraktet upptagna vilkoren för ifrågavarande lån varder af Riksdagen beslutad, så läser denna bestämmelse komma att af Riksdagen vederbörande till efter rättelse meddelas genom införande af ett nytt stadgande i Riksgäldskontorets reglemente.

För öfrigt, äfven om jag vore ännu mera tveksam än jag är om det rätta förfarings sättet i detta fall, skulle jag dock ändå påyrka att saken komme till gemensam votering. Jag anser det nemligen ytterst betänkligt, att den ena Kammaren sätter sig i konflikt med den andra genom afslag å voteringspropositioner. Hvar och en kan tänka sig hvart man tilläfventyrs skulle, under vissa förhållanden, på den vägen kunna komma. Jag skall för min del hellre bifalla ett förslag till proposition angående en gemensam votering, om hvars laglighet jag hyser starka tvifvel, än jag skulle vilja medverka till ett sådant stridstillstånd mellan Kamrarne; jag skall icke medverka der till, äfven om jag derigenom kunde visa Medkammaren en sådan der „väntjenst“, som i detta fall rättast skulle kunna öfversättas med *repressalier*.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Jag skall icke heller fästa mig vid det tillfälle att verkställa qvittning med Medkammaren, som här erbjuder sig; men jag kan dock icke vara med om den slutsats, som de två siste talarne dragit i förevarande sak. Man har sagt att då anslag eller lån beviljats och vilkor fästats vid detta anslag, såsom förhållandet är med det nu ifrågavarande till Vessman—Barkens jernvägsaktiebolag beviljade statslån, så skall gemensam votering ega rum angående icke blott anslaget, utan äfven angående de med anslaget förbundna vilkor; deraf skulle följa att, om någon ändring i dessa senare skulle ifrågakomma, så skulle ock derom voterats, ifall Kamrarne stannade i olika beslut. Derom vill jag ej vara med. Jag ber få erinra, att, i en fråga, sådan som denna och dylika i allmänhet, är anslaget hufvudsak och att följaktligen vilkoren, emedan anslaget är beviljadt *under dessa vilkor*, jemväl höra under gemensam votering. Men häraf följer alldeles icke med nödvändighet, att, då fråga om förändring i dessa vilkor väckes, dessa *ensamt* höra under gemensam votering. Den slutsatsen håller dock bestämdt icke streck. Jag medgifver nu, som förut, att man kan säga både det ena och det andra i frågan; och jag vill uttryckligen betona, att, hvilket beslut Kammaren än kommer att fatta, vill jag icke att detta skall betraktas såsom ett prejudikat, manande till efterföljd, enär frågan ännu tarfvar grundligare undersökning. Men kan man icke för denna sak anföra bättre skäl, än de som hittills blifvit andragna, kommer jag emellertid för min del att rösta för afslag å Utskottets förslag. Jag tror nemligen icke att det kan vara grundlagsstiftarens mening, att vi skola hafva ett *Enkammaresystem* blott för att öka statens utgifter, men ett *Tvåkammaresystem* för att hålla igen beträffande andra förhållanden — något som blir följden, om man fortgår på den bana, man nu mer och mer vill beträda.

Herr Ola Månsson: Jag har mig icke bekant, huruvida Första Kammaren bifallit eller afslagit denna voteringsproposition; men det förefaller mig, som om nämnda Kammare skulle, i konsekvens med sitt nyligen fattade beslut, hvarigenom Kammaren afslog ett förslag till en voteringsproposition i en med denna alldeles likartad fråga, afslå jemväl föreliggande förslag. Detta skulle åtminstone stå i full konsekvens med nämnda Kammares stora grundlagstolkares vid berörda tillfälle proklamerade åsikter. Då jag således måste antaga, att Första Kammaren nu icke skall frångå dessa åsikter, utan afslå förslaget, så får jag för min del jemväl yrka afslag, dervid stödjande mig på precis samma skäl, som de af nämnde grundlagstolkare då anförda.

*Angående
en förelagen
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Med anledning af flere ledamöters uttalade önskan att erfaras hvilket beslut Första Kammaren i ämnet fattat, tillkännagaf Herr Talmannen att, enligt hvad vid förfrågan hos nämnda Kammares sekreterare blifvit upplyst, Kammaren godkänt föreliggande förslag till voteringsproposition.

Herr Rubenson anförde: Gent emot den siste talaren skall jag bedja att få invända, att, efter mitt sätt att se saken, alldeles icke samma fråga nu föreligger, som då fråga härom dagen var om voteringsproposition i en bankfråga. Då gälde det att rösta gemensamt öfver den frågan, om en komité skulle nedsättas för att utreda frågan om en framtida indragning af de enskilda bankernas tiokronesedlar; och en sådan fråga kan under inga omständigheter, såvidt jag kan se, rätteligen afgöras genom gemensam votering. Här åter är en fråga, om hvilken jag likaväl som de talare, hvilka förut haft ordet, medgifver att man kan vara tveksam; men för min del sällar jag mig till dem, hvilka vilja godkänna voteringspropositionen. Jag gör detta dels på grund af de utaf Herr Åbergsson anförda, af Herr Ola Andersson underkända, skäl, hvilka jag anser fortfarande ega gällande kraft, oaktadt de invändningar den sistnämnde talaren mot dem framställt. Jag gör det äfven därför, att med all aktning för denne värde representant, jag dock icke tillerkänner honom vitsord att säga hvad lagstiftaren i ena eller andra fallet menat, särskildt då han sjelf, såsom han i sin reservation medgifver, icke kan anföra ett enda ord i grundlagen, som gifver stöd åt hans mening, hvilken således icke blir annat än ett antagande beroende på hans individuella uppfattning.

Under sådana omständigheter måste jag yrka bifall till Utskotets förslag.

Herr Lyttkens: Det är en ganska farlig väg Kamrarne beträda, när de afslå gemensamma voteringspropositioner. Derigenom kan en öfverväldigande majoritet i ena Kammaren undertrycka ett förslag till gemensam votering, hvilken dock grundlagen tydligen föreskrifver. Jag hade för min del tänkt mig, att, när en talman i en af Riksdagens Kamrar framställt proposition på bifall till en voteringsproposition, han har pröfvat om den är grundlagsenlig eller ej; ty om

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

den ej vore grundlagsenlig, skulle han ej hafva framställt proposition derpå. När då Kammarens ledamöter finnas vara af olika åsigt med talmannen och framställa denna åsigt, så anser jag att det vore den rättaste praxis, om talmannen vidhölle sin åsigt och förklarade, att det ej grundlagsenligt framstälts proposition å yrkandet om afslag. När då talmannen vägrade proposition å förslaget såsom grundlagsvidrigt, men Kammaren vidhöll sin motsatta åsigt, så blefve det en strid mellan talmannen och Kammaren, hvilken enligt grundlagen skall slitas af Konstitutions-Utskottet. Skulle talmannen deremot finna voteringspropositionen grundlagsvidrig och vägra proposition å bifall till densamma, samt Kammaren gilla detta talmannens förfarings-sätt, då finnes, om den Andra Kammaren åter godkänner voteringspropositionen, icke något sätt att slita tvisten; ty om den ena Kam-marens talman finner propositionen grundlagsvidrig, men den andra Kam-marens talman finner den enlig med grundlag och Kamrarne hvar för sig dela sin talmans uppfattning, känner grundlagen icke något sätt för afgörande af en sådan stridighet.

Hvad denna nu föreliggande frågan beträffar, kan jag icke finna annat, än att den är af sådan beskaffenhet, att den bör genom gemensam votering afgöras; ty nog ingår det i Riksgäldskontorets förvaltning, om en ränteinkomst skall inflyta i den eller den ordningen. Vi hafva också haft gemensamma voteringar om frågor, som mycket mindre än denna kunnat anses tillhöra detta område. Jag tillerkänner icke heller prejudikat i detta fall någon afgörande betydelse; ty grundlagen skall tolkas efter dess ordalydelse, och om ett misstag en gång begås, kan detta icke utgöra något hinder för blifvande riksdagsmän, att i hvarje särskildt fall följa sin uppfattning af hvad som är grundlagsenligt. Oaktadt jag, hvad sjelfva saken angår, kommer att rösta för afslag, kan jag således icke finna annat, än att då talmannen funnit voteringspropositionen grundlagsenlig, vi äfven böra finna den sådan. Jag yrkar därför godkännande af den föreslagna voteringspropositionen.

Herr Key: Jag börjar med att instämma i den siste talarens yttrande, att, om det kommer till gemensam votering i denna fråga, vill äfven jag rösta för afslag till den gjorda framställningen om uppskof med räntebetalning för Vessman-Barkens jernvägsaktiebolag. Det är således icke ur den synpunkten jag ber att få yttra mig i frågan, utan af rent formella skäl.

Då vi härom dagen behandlade Banko-Utskottets förslag till voteringsproposition rörande de enskilda bankernas tiokronesedlar, framhölls af flera talare, att man borde härom votera gemensamt, ty frågan rörde Riksbankens förvaltning, enär den afsåg, att Riksbanken skulle sättas i tillfälle att vidtaga åtgärder, hvarigenom en indragning af dessa sedlar kunde påskyndas. Nu är här visserligen endast fråga om beviljande af anstånd med en räntebetalning, men detta anstånd är ett vilkor för ett beviljad lån, som kan föranleda minskade inkomster för Riksgäldskontoret och alltså ökade utgifter, en omständighet som nödvändigt måste beröra Riksgäldskontorets förvaltning.

Nu har man sagt, att man förmodade, det Första Kammaren borde afslå detta betänkande, likasom den afslog Banko-Utskottets hemställan, enär konsekvensen fordrade detta. Låtom oss då vända om satsen och säga: eftersom Andra Kammaren biföll det förra betänkandet, fordrar konsekvensen, att den bifaller detta. Ty konsekvensen är väl lika nödig för båda Kamrarna. Har Första Kammaren till följd af konsekvensen skyldighet att afslå denna voteringsproposition, så är väl Andra Kammaren af samma konsekvens skyldig att bifalla densamma.

*Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Dessutom ber jag att få fästa uppmärksamheten på ett prejudikat, som torde ega full tillämplighet å förevarande fall. År 1873 var det nemligen fråga om ett års uppskof med erläggande af räntan å ett statslån för sänkning af sjöarne Kalfven och Fegen i Elfsborgs län. Det gälde då, som sagdt, huruvida sjösänkingsbolaget skulle få åtnjuta ett års anstånd i nämnda afseende eller icke; det var således ett alldeles likartadt fall som det föreliggande, endast att det då gälde *ett* år, men nu *tre* år. Hvad skedde? Jo, en voteringsproposition uppsattes, och gemensam votering egde rum. Sålunda har man här ett prejudikat, ifall eljest prejudikat kunna något gälla, ty jag må erkänna, att prejudikat i fråga om gemensamma voteringar, allt efter som man önskar dem eller icke, torde kunna anföras både för och emot i de flesta fall och nästan rakt stridande emot hvarandra, så att man icke gerna kan åberopa någon gifven gammal häfd härutinnan. Men jag har åtminstone anført *ett* fall från år 1873, som är fullt jemförligt med nu ifrågavarande. Denna omständighet anfördes äfven inom Utskottet; och prejudikatet torde efter mitt förmenande hafva varit ganska bestämmande för många af Stats-Utskottets ledamöter att rösta för bifall till voteringspropositionens framläggande.

Jag slutar med hvad jag i början af mitt anförande nämnde, nemligen att jag i händelse af gemensam votering kommer att rösta för afslag; men hvarken detta eller något humör öfver att Första Kammaren nyligen afslog ett af Banko-Utskottet framlagdt förslag till en proposition för gemensam votering skall hindra mig från att vara konsekvent. Och jag må säga, att konsekvensen fordrar, att om Andra Kammaren bifallit den ena voteringspropositionen, så bör Kamraren också bifalla den andra.

Jag anhåller att det föreliggande förslaget till voteringsproposition måtte antagas.

Herr vice Talmannen Ifvarsson: Det kan icke nekas, att den nuvarande grundlagen befinnes kräfva förtydligande rörande sådana saker, som böra lösas genom gemensam votering. I vissa fall är det tydligt och klart att, då Kamrarna stanna i olika beslut, gemensam votering måste ega rum; och i sådana fall kan talmannen icke framställa proposition om afslag å en upprättad voteringsproposition. I andra fall är det åter lika klart, att, då besluten i Kamrarna utfallit olika, måste frågan anses förfallen, i hvilka fall talmannen naturligtvis icke kommer att framställa proposition om gemensam votering. Men det finnes jemväl vissa slags ärenden, som ligga här emellan,

*Ängående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)*

och med anledning af dem har den praxis utvecklats sig, att Kamrarna få sjelfve pröfva och afgöra saken. Talmannen har i afseende å sådana frågor icke rättighet att vägra proposition, der han icke anser det väckta förslaget — vare sig det nu gäller bifall eller afslag derå — uppenbarligen strida emot grundlagen. I förevarande fall torde man svårigen kunna säga, att vare sig bifall eller afslag strider emot grundlagen, hvadan proposition torde böra framställas så, att Kamrarna hvar för sig må kunna besluta såsom det synes dem mest öfverensstämmande med grundlagen. Min åsigt är således — och äfven inom Utskottet stälde jag mig på den sidan — att propositionen skulle till framläggande för Kamrarna godkännas, på det att Kamrarna måtte komma i tillfälle att pröfva, huruvida gemensam votering härutinnan borde ega rum eller icke. Jag anser för min del också lämpligast, att Kammaren antager den föreliggande voteringspropositionen, oaktadt jag ej dermed vill förneka, att Kammaren eger grundlagsenlig rätt att förkasta densamma.

Herr Löwenhielm: Då 65 § riksdagsordningen uttryckligen stadgar, att hvarje fråga, som afser Riksgäldskontorets inkomster, skall, då Kamrarna stanna i olika beslut, blifva föremål för gemensam votering; då grundlagen skall tolkas efter sin ordalydelse; och då frågan om betalningsanstånd för de å Vessman-Barkens jernvägsaktiebolag beviljade lån icke utan advokatyr kan påstås icke beröra Riksgäldskontorets inkomster, kan jag för min del icke finna annat än att denna fråga måste blifva föremål för gemensam votering.

Jag instämmer således med dem, hvilka yrkat att det i föreliggande memorial framställda förslaget till proposition för gemensam omröstning må antagas.

Herr Liss Olof Larsson: Man säger, att vi skulle votera gemensamt i denna fråga därför att den afser Riksgäldskontorets inkomster och därför att Första Kammaren redan antagit den föreliggande voteringspropositionen; men det kan jag platt icke förstå. Första Kammarens beslut i denna fråga innehåller att staten icke skall förlora ett enda öre på hela denna affär; således är här icke fråga om någon inkomst eller utgift för Riksgäldskontoret; och jag tror icke grundlagen föreskrifver, att man skall votera gemensamt om huruvida vissa inkomster skola inflyta den ena dagen eller den andra, och som sagdt inkomsten blir ju lika stor i det ena fallet som i det andra. Något stöd för Medkammarens beslut förefinnes således icke i grundlagen.

I fråga om betydelsen af prejudikat, medgifver jag villigt rättigheten af hvad Herr Key uppgifvit derom, att man förut någon gång har voterat gemensamt i sådana fall, som det förevarande. Men jag anser det ändå något olyckligt att härvidlag åberopa prejudikat, helst man medelst åberopande af dylika utan tvifvel slutligen kommer till den uppfattningen, att man icke behöfver taga grundlagen till hjälp för att afgöra tvistiga fall, utan endast kan rätta sig efter tycke och smak i hvarje särskildt fall. Ty vi måste medgifva, att i alldeles lik-

artade fall Kammaren stundom antagit, men stundom förkastat propositioner till gemensam votering.

Då jag för min del yrkar att den föreliggande voteringspropositionen ej måtte antagas, sker detta således ingalunda därför att jag vill utöfva någon slags hämnd emot Första Kammaren för att den häromdagen förkastade en då framlagd voteringsproposition, lika litet som jag kan låta mig påverkas af den omständigheten, att Första Kammaren antagit den nu förevarande propositionen.

Min mening om den voteringsproposition, som då förelåg, trodde jag för min del mig kunna motivera dermed, att fråga då var, icke om ett enskildt, utan om ett allmänt ändamål. Här är deremot icke fråga om något sådant. Hvad jag för min del är mest rädd för, och hvarför jag i tveksamma fall hellre afslår än bifaller voteringsproposition, är fruktan för att man skall beträda den vägen, hvilket det verkligen stundom ser ut, som om man ville gå, att man afslår eller bifaller en voteringsproposition med tagen hänsyn till, huruvida man vill afslå eller bifalla själfva saken, eller med andra ord, att man afslår en voteringsproposition därför, att man fruktar för att tappa i den gemensamma voteringen. Att inslä på en sådan väg tror jag vara det farligaste af allt, och jag anser därför, då jag icke vill ut-sätta mig för denna fara, att, i händelse frågan är tvifvelaktig, man hellre bör afslå än bifalla en föreslagen voteringsproposition och härigenom omöjliggöra att man med hänsyn dertill, huruvida man vill bifalla själfva saken eller icke, bestämmer, huruvida man afslår voteringspropositionen eller icke.

Jag yrkar fortfarande afslag på den ifrågavarande voteringspropositionen.

Herr Fosser: Jag för min del ber att få yrka bifall till den föredragna voteringspropositionen. Det förefaller mig, som om det skulle taga sig något egendomligt ut, om Kammaren nu afsloge denna voteringsproposition, som, enligt mitt förmenande, har vida bättre skäl för sig än de, som kunde förebringas, då det var fråga om en voteringsproposition angående vidtagande af åtgärder i och för en möjlig indragning af enskilda bankernas tiokronesedlar. Att man nu afslår denna voteringsproposition skulle med rätta anses såsom en stor in-konsequens af denna Kammare.

Då jag sålunda icke tror, att någon kan bestrida, att här finnas bättre grunder för bifall, än då det var fråga om voteringspropositionen angående åtgärder för indragning af de enskilda bankernas tiokronesedlar, så ber jag att få yrka bifall till den nu föredragna voteringspropositionen.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Jag kan icke underlåta att in-lägga en liten gensaga mot det skäl, som af åtskilliga talare anförts, att denna Kammare borde bifalla föreliggande voteringsproposition, blott och bart därför att Kammaren biföll en voteringsproposition, som föreslogs af sammansatta Banko- och Lag-Utskottet i fråga om för-stärkning af Riksbankens kassa. I detta senare fall syntes mig vara

*Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Angående
en föreslagen
voterings-
proposition.
(Forts.)

fråga om en angelägenhet, som åtminstone inför mina ögon mycket mer än nu förevarande fråga rörde statens och det allmännas väl och därför borde underkastas gemensam votering, då Kamrarne stannat i olika beslut, eftersom vi veta att enskilda bankerna icke hafva rätt att utgifva tiokronesedlar längre än blott några år, såvida icke denna rättighet innan dess förnyas, och det således var ett behof för Riksbanken att kunna rätta sin förvaltning derefter. Det var om denna fråga som Kamrarne då stannade i olika beslut, och det var denna fråga det sammansatta Utskottet föreslog Riksdagen att lösa genom gemensam votering. Äfven den nu föreliggande frågan är visserligen af stridig beskaffenhet, och jag anser det finnes skäl både för och emot densamma; men vid det nyss omnämnda fallet voro dock skälen för gemensam votering större än här.

De skäl, som anförts af Herr Lyttkens, måste jag äfven upptaga till besvarande. Han ville drifva den satsen att i hvarje fråga, der talmannen icke vägrade proposition, bör man vara öfvertygad om att beslutet är fullt grundlagsenligt, liksom att, om talmannen vägrar proposition, beslutet icke öfverensstämmer med grundlagens föreskrifter. Detta tror jag icke alltid vara fallet, ty 61 § Riksdagsordningen innehåller snarare en rättighet för Kammaren gent emot talmannen, så att han icke får vägra proposition i vissa fall, än den innehåller rättighet för talmannen att vägra proposition.

Det heter nemligen der "att talman *må icke vägra proposition*, utom när han finner väckt fråga stridande mot grundlags lydelse". Men deraf följer icke, att frågan icke kan vara grundlagvidrig eller stå på gränsen deraf, fast den icke kan vara så stridande mot grundlagen, att talmannen anser sig skyldig eller berättigad att vägra proposition derå.

Det var endast mot detta Herr Lyttkens' yttrande som jag velat inlägga en liten gensaga.

Öfverläggningen var slutad.

Herr Talmannen gaf propositioner såväl på bifall till den föreslagna voteringspropositionen som på densammans förkastande samt förklarade sig anse svaren hafva utfallit med öfervägande ja för den förra meningen.

Votering blef begärd och försiggick enligt följande, af Kamrarnes godkända voteringsproposition:

Den, som godkänner det af Stats-Utskottet i dess Memorial N:o 56 framlagda förslag till voteringsproposition, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är den föreslagna voteringspropositionen af Kammar-
ren förkastad.

*Angående
en föreslagen
voterings-
proposition
(Forts.)*

Omröstningen utföll med 101 ja mot 71 nej; hvadan beslut fat-
tats i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

§ 3.

Vid föredragning dernäst af Bevillnings-Utskottets Memorial N:o
18, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa punkter
af Utskottets Betänkande N:o 16, angående tullbevillningen, blefvo
samtliga i detta Memorial föreslagna voteringspropositioner, hvar ef-
ter annan, af Kammarren godkända.

§ 4.

Herr Talmannen tillkännagaf att, enligt mellan Herrar Talmän
träffad öfverenskommelse, gemensamma omröstningar öfver såväl de i
detta sammanträde godkända voteringspropositioner som jemväl den
af Banko-Utskottet, i dess Utlåtande N:o 18, framlagda, förut af Kam-
maren antagna voteringsproposition komme att anställas i morgon lör-
dag den 8 innevarande månad.

§ 5.

Fortsattes föredragningen af Andra Kammarrens Första Tillfälliga
Utskotts Utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 23), öfver Herr F. T.
Borgs motion N:o 148 och Herr S. Axells motion N:o 149.

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.*

Herr Axell, som anmält sig vilja framställa förslag angående
föredragningsordningen, blef för sådant ändamål uppropad och yttrade:
Om Herrarne visa mig den godheten att slå upp sidan 31 i Betän-
kandet, skola Herrarne finna att Utskottet der återgifvit det förslag
till förändrad organisation af rikets elementarläroverk, som i motio-
nen N:o 149 blifvit af Herr S. Axell framställt. Det första yrkandet
i denna motion lyder sålunda: "att elementarläroverket delas i elemen-
tarskola och gymnasium, den förra motsvarande de 5 nedre, det se-
nare de 2 öfre klasserna"; och i sammanhang dermed framställer
motionären åtskilliga andra dithörande yrkanden. Om Herrarne seder-
mera gå till sidan 58 och taga Utskottets "klämmar" i skärskådande,
skola Herrarne förgäfvos der eftersöka något uttalande angående dessa
yrkanden, hvilka Kammarren i laga ordning till Utskottet remitterat.
I händelse motionären icke haft förmånen att sitta i Utskottet eller
ingen Utskottsledamot velat upptaga dessa delar af hans förslag i
reservation, hade Kammarren på detta sätt blifvit utestängd från att
grundlagsenligt behandla en del af motionärens formulerade yrkanden.
Det är mindre i min egenskap af att vara denne motionär, utan fast-
mer af nitälskan mot det obehöriga tillvägagående jag nu påpekat,
som jag känt mig manad att vädja till Kammarren och anhålla det

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Kammaren måtte besluta, det ifrågasvarande af motionären framställda yrkanden skola göras till föremål för Kammarens ompröfning. En annan följd af Utskottets ofvanberörda sätt att gå tillväga, har blifvit att de fyra reservanterna, motionären inberäknad, icke funnit någon annan punkt att häkta fast sin reservation vid, än den nu följande punkten g), ehuru densamma icke står i något samband med de yrkanden, som i reservationen äro framställda. Måhända hade punkten f) varit i detta fall något lämpligare, men vi reservanter hade så ytterst kort tid på oss, att vi icke hunno öfverväga den saken. Under sådant förhållande anhåller jag, Herr Talman, att Ni behagade framställa proposition derpå, att efter det nu genomgångna momentet af 2:dra punkten och innan momentet g) af samma punkt i Utskottets förslag föredrages, reservanternas på sidan 72 intagna 5 särskilda yrkanden måtte företagas till behandling samt att Kammaren måtte besluta en sådan föredragning.

Herr Hedin: Jag skall bedja att få berigtiga en uppgift af den siste ärade talaren, nemligen den, att Utskottet, genom det sätt hvarpå Utskottet uppställt sina förslag för Kammaren, skulle hafva beröfvat Kammaren tillfälle att besluta öfver sådana punkter i motionärens förslag, om hvilka Utskottet ej ansett nödvändigt att i de så kallade klämmanne oupphörligt upprepa: "Utskottet hemställer om afslag" o. s. v. Utskottet höll före, att det vore för hvarje Kammarens ledamot och således äfven för motionären väl bekant, att hvarje Kammarrens ledamot kan i Kammaren framställa yrkanden om bifall till allt, hvarom motion blifvit väckt.

Herr Axell: Hvad den föregående talaren nu erinrat skulle nog vara riktigt, för så vidt Utskottets hemställan i klämmanne innefattade ett afstyrkande af hvad jag såsom motionär föreslagit. Men då klämmanne är uppställda så som de äro, yrkar jag fortfarande på min grundlagsenliga rätt att få alla i min motion formulerade yrkanden af Kammaren behandlade.

Sedan öfverläggningen rörande det förslag, Herr Axell framställt, i fråga om föredragningssättet, nu förklarats slutad, blef samma förslag af Kammaren bifallet; och skedde alltså först uppläsning af den hemställan, som innefattades i *punkten 1* uti den af Herrar Axell, A. F. Pettersson, Ol. Larsson och A. Hansson afgifna, i Kammarens protokoll för den 5 dennes omförmälda reservation, hvarefter ordet åter lemnades till

Herr Axell, som då anförde: Jag kan mera än väl fatta, att Kammaren, om den icke är uttröttad af diskussionen om dessa skolfrågor, åtminstone önskar en skyndsam behandling af dem, då så många viktiga ärenden hvilat på Kammarens bord. Jag skall också rätta mig efter en så billig önskan och vill blott i korthet påpeka, att skäl, som för reservanterna varit bestämmande, finnas i reservationen återgifna. Det torde måhända vara för mycket begärdt, att Kammarens

ledamöter, efter att hafva genomgått Utskottets väl och talangfullt skrifna utlåtande, som upptager 59 sidor, också skulle hafva hunnit med ifrågavarande reservation, som visserligen endast omfattar 8 sidor, men tvefvelsutan är en torrare lektyr. Men jag måste för tids vinande förutsätta, att så är förhållandet. Jag ber endast att få påpeka, att den uti reservationen ingående motiveringen innehåller intet, som på något vis gendrifer Utskottets anmärkningar, af det skäl att reservationen är skriven för att vara ett parallelförslag till Utskottets. Ej heller vill jag nu syssla med ett sådant gendrifvande, ty Utskottets anmärkningar träffa icke reservationen, enär reservanterne från sitt förslag omsorgsfullt aflägsnat allt det, som gifvit anledning till Utskottets filippik mot motionen i dessa delar. Blott en enda mening i Utskottets motbevisning synes mig beröra äfven reservationen och denna återfinnes på sidan 54, der det heter: "det må för öfrigt tilläggas, att en ombildning af undervisningsväsendet, åsyftande att på en gång lösa en stor mängd af både princip- och detaljspörsmål, hörande till både den inre och den yttre organisationen, löper fara att falla under sin egen tyngd". Detta är en allmän fras, hvars giltighet i allmänhet icke torde kunna bestridas, men som likväl har föga tillämplighet på ifrågavarande fall och om den har någon sådan, då träffar Utskottet icke reservanterne. Utskottet skulle nemligen haft större rättighet att använda argumentet, om icke Utskottet sjelf i sitt förslag upptagit detaljspörsmål, nemligen under punkterna b), c), d) och e). Utskottets eget förslag är således i långt flera delar ett detaljförslag än reservanternes yrkande, hvilket är principiellt och rör sig om det viktiga och hufvudsakliga spörsmålet, elementarskolans skiljande från gymnasiet.

Jag skall bedja att i största korthet få för Kammaren betona hvad som enligt min uppfattning är den stora hufvudskilnaden mellan Utskottets och reservanternes åsigter. För *Utskottets majoritet* är, enligt min mening, det nuvarande elementarläroverket i främsta rummet en studentfabrik, en anstalt för danande af blifvande embets-, tjänste- och vetenskapsmän; och dermed slut. Det är emedan desse, enligt Utskottets tanke, icke behöfva någon kunskap i latin, som latintvångets utjagande ur universitetsexamina blir, såsom Utskottet uttrycker sig, skolfrågans A och O. Det är för de 20 procent af lärjungar, som genomgå hela läroverket eller, rättare sagdt, för det långt lägre procental, hvilket sedermera tager examen vid universitetet, som Utskottet vill genomföra en reform! Så långt reformen rör dessas rätt och intresse, så långt vill Utskottet vara med, men icke längre. De båda motionärerna och, i likhet med dem, *Utskottets minoritet* vilja åter icke allenast detta, utan vi vilja att reformen äfven skall tillgodose deras behof, hvilka till ett antal af 80 procent begagna läroverken i ändamål att erhålla allmän medborgerlig bildning. Utskottet vill hålla ihop elementarskolan och gymnasium till ett sammanhängande helt, der undervisningen från den första klassen till den sista skall vara till för den blifvande embetsmannens nytta. Reservanterne åter hafva deremot till mål elementarskolans och gymnasiets skiljande från hvarandra, att göra den förra till en skola för den stora medelklassen, som

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

i regel icke vill och icke kan låta sina söner blifva studenter, samt att inskränka den specielt vetenskapliga grundläggningen till gymnasiet. Detta är i korthet uttryckt den väsentligaste skillnaden mellan Utskottets och reservanternas åsigt.

Hvad som kommer att beslutas i den sak, hvarom nu är fråga, måste äfven stärka eller försvaga Kammarens beslut i förgår beträffande mom. b). Märkte Herrarne icke huru Utskottets förslag angående latinläsningens uppskjutande till 6:te klassen blef sväfvande i luften, då det icke kunde stödjas på grundvalen af ett skiljande mellan läroverkets fem nedre och dess två öfre klasser, eller, med andra ord, elementarskolans skiljande från gymnasium. Äfven en annan fråga blir genom reservanternas hemställan afgjord. I Utskottets förslag ingår ingen afslutning vid något af skolans skeden, lika så litet som någon sådan, enligt min uppfattning, nu förefinnes. Om reservationen antages, har man deremot i och med detsamma genomfört den mest fullständiga afslutning i skolans nuvarande 5:te klass.

Om det vore första gången som en motionär vågat framkomma med ett sådant yrkande, som reservanternas nu framställda, skulle jag lättare bära det afslag, som Kammaren måhända har i beredskap åt mig. Men skolans skiljande från gymnasium har varit den ledande grundtanken i alla de reformsträfvanden beträffande skolväsendets ordnande, som under de sista tjugo åren egt rum. Men icke endast detta. Äfven 1870 års Riksdag påyrkade precis detsamma som reservanterne nu föreslagit. Och enligt reservanternes mening, är denna del af reformen icke den minst betydande; tvärtom skulle Andra Kammarens beslut i den saken helt säkert, om det ginge i reservationens syfte, blifva icke mindre epokgörande i den svenska skolans historia än Kammarens i förgår fattade beslut om latintvångets upphäfvande vid universitetsexamina. Man må derföre icke förtänka motionären eller reservanterna, om vi önska, det Kammaren måtte gifva ett bestämdt svar på vår framställning, det må nu utfalla i hvilken riktning som helst. Denna del af frågan är allt för vigtig att icke förtjena ett svar. Visserligen skulle jag måhända personligen varit mera belåten med att, på sätt Utskottet hemställt, vår framställning icke denna gång kommit under ompröfning. Men detta skulle å andra sidan vara ett högst betänkligt prejudikat, hvaraf följden kunde blifva den, att Utskotten qväfde motionärens framställningar genom att icke besvara dem och dymedelst hindrade dem från att komma under Riksdagens behandling.

Ehuru med föga hopp om framgång, yrkar jag alltså bifall till reservanternes förslag i alla fem punkterna.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Genom Kammarens nyss fattade beslut att i sammanhang med den nu föredragna punkten behandla jemväl reservanternes under 2:o mom. g) upptagna förslag, har det nu föredragna ämnet fått en långt större betydelse. Jag skall dock, ehuru icke saknande sympatier för vissa delar af reservanternes förslag, inskränka mig till den del af frågan, som rör terminsafgiften.

Jag ämnar icke yrka afslag å Utskottets framställning, men är ej heller med om att bifalla densamma. För min del anser jag det ingalunda vara nödvändigt att Kammaren uttalar sig i denna sak. Den tål att tänka på och man bör akta sig för att nu fatta ett beslut i densamma, hvarmed man tilläfventyrs framdeles kan komma att finna sig mindre belåten. Icke heller kan jag finna frågan om terminsafgifterna stå i något oskiljaktigt sammanhang med de beslut, Kammaren förut fattat i fråga om elementarläroverket. Tvärtom anser jag denna fråga vara alldeles fristående.

Nu är väl meningen med terminsafgifternas höjande att derigenom bereda ökade statsinkomster. Men först och främst tror jag, att de beräkningar, som i detta hänseende blifvit uppgjorda, icke hålla streck, ty en förhöjning af elevafgifterna kommer utan tvifvel att minska antalet lärjungar, likasom en sådan minskning kommer att ske genom lägsta klassens indragning.

Man säger, att det är orimligt att de förmögnares barn skola erhålla undervisning på statens bekostnad utan afgift, ty den terminsafgift, som nu erlägges, kan egentligen icke betraktas såsom någon sådan. Men jag tror att, om jag icke misstager mig, större delen af de gossar och ynglingar, som besöker elementarläroverken, icke äro söner till hvad man kallar det förmögnares folket. Jag tror också, att om man vill beskatta förmögenheten, ett skattesystem lemna tillfälle dertill på många sätt genom olika skatteslag, utan att man därför behöfver vidtaga en förhöjning i elevafgifterna. Det synes mig icke heller vara riktigt lämpligt att på samma gång man genom det förslag, denna Kammare antagit, söker åstadkomma att de 5 eller hädanefter 4 nedersta klasserna skola komma att mera bibringa medborgerlig bildning än grundlägga förkunskaper för dem, som egna sig åt den lärda vägen eller embetsmannabanan, man på samma gång lägger hinder i vägen för åtnjutande af denna undervisning derigenom att man förhöjer elevafgifterna. Jag tror, att ingen kan förneka att ett hinder härigenom uppställes för en stor del lärjungar, för hvilka alltid en sådan förhöjning skall kännas betungande, och, som ej i egentlig mening kunna kallas medellösa och *derföre* äro från afgift befriade, nemligen dem som tillhöra medelklassen. Det synes som om dessa två steg skulle strida alldeles rakt mot hvarandra.

Till dessa betänkligheter kommer äfven den, att jag fruktar att, utom den förlust, som en nation alltid måste lida derigenom att hinder uppställes för inhemtande af medborgerlig bildning — en förlust, som alltid måste vara större för en mindre nation än en större — äfven en annan förlust, som ej kan beräknas, kan komma att uppstå. Man kan nemligen icke veta hvilken lärjunge man på detta sätt utestänger från undervisningen; kanske utestänger man just dem, som skulle hafva kunnat egna sig åt vetenskapen och blifva på detta område för nationen och hela världen gagneliga människor.

Jag kan icke tro, att Andra Kammaren vill taga ett initiativ i denna fråga. Det är icke heller nödvändigt; ty om frågan lemna öppen, har man öppen rätt att besluta det ena eller andra. För att gå de olika meningarne till mötes skall jag, såsom jag i början af

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

mitt anförande nämnde, icke framställa yrkande om rent afslag och icke yrkande om bifall; utan skall jag hemställa, att Kammaren måtte besluta följande:

Att Andra Kammaren, med anledning af de väckta motionerna, ej nu anser sig böra uttala någon åsigt om höjning af lärjungarnes terminsafgifter vid de allmänna läroverken.

Jag anhåller om proposition å detta förslag; och jag föreställer mig att särskild proposition rörande förhöjning af terminsafgifterna och särskild proposition på det stora organisationsförslag, som reservanternas reservation afser, komma att framställas. För min del vill jag icke sätta den förra frågan mot den senare, den stora frågan.

Jag anhåller således om proposition särskildt å frågan om terminsafgifternas höjning och särskildt å reservanternas förslag.

Herr Hedin: Ett bekant ord säger, att i begränsningen visar sig styrkan. Jag skulle önska att det ordet måtte komma att få tillämpning på det beslut, vid hvilket Kammaren kommer att stanna i den föreliggande undervisningsfrågan. Den fråga, som genom reservanternas förslag å sidan 72 i betänkandet nu är framställd till Kammarens besvarande, skulle korteligen formuleras på följande sätt: när Kammaren för sin del beslutar att Riksdagen skall ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om förslag till mera genomgripande ändringar i vårt undervisningsväsende än någonsin hittills blifvit af någon svensk Riksdag ifrågasatta, är det då eller är det icke af vigt och intresse för sakens skull, är det eller är det icke af vigt och intresse för Kammarens värdighet, är det eller är det icke af vigt för det afseende, som man kan påräkna att Kongl. Maj:t skall fästa vid ett Kammarens uttalande, att Kammarens — och eventuellt Riksdagens — yrkande är klart, bestämdt, tydligt, har ett verkligt sakinnehåll och icke utmynnar i tomma fraser? Det är frågan. Och öfver denna fråga skall Kammaren besluta i och med sitt beslut öfver reservanternas förslag.

Reservanterna yrka att elementarläroverket delas i elementarskola och gymnasium, den förra motsvarande nuvarande klasserna II—V, det senare de öfre klasserna; att elementarskolan skall hafva till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning; att gymnasium skall hafva till ändamål att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitetet eller högre tillämpningskola vidare utbildas. När utskottsmajoriteten föreslagit och när Kammaren för sin del beslutit att de döda språken skola uppflyttas till hvad motionären kallar gymnasialafdelningen, då har Kammaren beslutit i sak hvad som kan göras för att åstadkomma den åsyftade "delningen" af det allmänna läroverket i elementarskola och gymnasium. Dermed har Kammaren gjort hvad som kan göras för att förvandla hvad motionären kallar elementarskola, d. v. s. de nuvarande 5 lägre klasserna, till en skola för allmän medborgerlig bildning. Har man beslutit i sak hvad denna delning innebär, synes det mig icke vara skäl att till Kongl. Maj:t såsom organisationsgrund att vidare bygga uppå

framlägga en fras, som icke har något innehåll. Åtminstone har det under diskussionen i detta ärende inom Utskottet icke varit möjligt för motionären att ådagalägga, att detta yrkande om elementarläroverkets delning i elementarskola och gymnasium eger något reelt innehåll. Kan det väl, frågar jag, vara lämpligt att bedja Kongl. Maj:t organisera skolväsendet på en grund, som icke består af något annat än den innehållslösa frasens lösa sand? Vill motionären deremot fasthålla, hvad jag trodde honom i hufvudsak numera hafva frångått, nemligen att elementarläroverket skulle sönderslås på det sätt, att hela den öfre afdelningen eller gymnasialafdelningen skulle förvandlas till en blott och bart privatskola och de 5 lägre klasserna eller elementarskolan skulle förvaltas och bekostas af ett bolag, sammansatt af staten, landstinget och kommunen; då blir det visserligen en verklig delning; men en sådan delning har icke Utskottet i någon mån ansett sig kunna tillstyrka.

Jag skall bedja få anföra några af de skäl, som gjort att Utskottet icke kunnat gå in på en sådan delning, hvilken onekligen vore mycket reel och verklig.

Motionären har velat göra gymnasium till en privat anstalt, som skulle inrättas af enskilda och bekostas helt och hållet af elevernas afgifter. För sin del ansåg icke Utskottet att förhållandena här i landet — och med dem menade Utskottet i detta fall icke endast det ekonomiska tillståndet, utan också den traditionella uppfattningen bland vårt folk om bildningen och vilkoren för bildningens åtnjutande i de offentliga läroanstalterna — tillåte en sådan åtgärd. Utskottet trodde nemligen icke att den högre undervisningen vid elementarläroverken utan skada för kulturens framåtskridande i landet och för statens egen normala utveckling kunde utstrykas från statsbudgeten. Utskottet har så mycket mindre ansett sig kunna gå in på den ärade motionärens och reservantens förslag som motionären, på samma gång han ville göra gymnasierna till privatanstalter, också ville göra dem till slafvar under statsmakten. För den ringa tjänst staten skulle göra dessa privata anstalter genom att erlägga afgift för några medellösa elever, ville han nemligen tillerkänna staten rätt att sanktionera deras stadgar. Jag frågar om det finnes någon privat anstalt, som, derför att staten erlägger afgift för en eller annan elev, skulle vilja underkasta sig ett sådant tvång.

Hvad åter angår motionärens förslag derom att elementarskolan såsom en gemensam angelägenhet skulle bekostas och förvaltas af staten, landstinget och kommunen, så har Utskottet derom i betänkan- det så fullständigt uttalat sin mening, att det torde vara alldeles öfverflödigt att jag nu återkommer dertill. Men om man nu icke vill inlåta sig på en sådan visserligen mycket reel och grundlig delning af elementarläroverket som detta förslag innebär, hvaruti skulle väl då delningen bestå? Måne den tilläfventyrs skulle bestå deruti att gymnasium skulle finnas på en ort, elementarskolan på en annan? I så fall bestrider jag att detta är en lämplig utväg; det är för staten utan tvifvel billigare och äfven i andra hänseenden lämpligare att anlägga fullständiga läroverk, än att sålunda sönderdela dem vi hafva i två

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

delar, förlagda på skilda orter. Eller skulle måhända delningen bestå deruti att de lägre klasserna icke skulle bo och vistas under samma tak och mellan samma väggar som gymnasiavdelningen? Detta är något hvarpå motionären, trots min fråga, blifvit mig svaret skyldig. Vid sådant förhållande kan jag icke återtaga hvad jag förut sagt, nemligen att frambärandet af en sådan organisationsgrund, i hvilken icke någon positiv betydelse kan inläggas, vore att lemna Kongl. Maj:t såsom bygnadsmaterial en tom fras.

I 4:de punkten yttrar motionären att gymnasier skulle blifva af tvenne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och skolan. Gymnasialavdelningen eller elementarläroverkens öfre klasser äro ju redan nu delade i en real och en klassisk linie. Skulle det stora företräde för undervisningen hans förslag afser bestå deruti att orden real och klassisk linie utbyttes mot namnen real- och klassiskt gymnasium? Deruti kan väl icke någon så synnerligt stor kraft till fromma för undervisningen ligga. Eller skulle det måhända ligga deri, att den reala linien skulle förvisas till en ort och den klassiska till en annan? Jag återkommer då dertill att, vill man endast göra undervisningen dyrare utan att vinna något annat ändamål, så är detta tvifvelsutan rätta sättet. Frågan om att de båda gymnasier skola hållas oberoende af hvarandra är deremot en helt och hållet inre fråga. Vill man till särskilda kurser och timmar samla dem, som höra till den reala linien och till klassiska linien, så kan detta försiggå redan nu. Derom behöfves således icke något uttalande. Men icke beror skilnaden mellan läroverken deraf att de förläggas till olika hem och hus.

Reservanten uttalar vidare, att gymnasiet bör vara oberoende af skolan, men för mig är det fast obegripligt, huru gymnasiet skulle kunna göras oberoende af sitt underlag. Nej, Herr Talman, sådana satsar kunna vi icke frambära till Kongl. Maj:t såsom de grunder, efter hvilka undervisningen bör organiseras.

Hvad slutligen beträffar 5:te punkten af reservationen, der det heter "att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må höjas till hvad den senare, rätt utvecklad, bör kunna åstadkomma, men icke derutöver", så får jag säga, att der finnes mera mening eller positivt innehåll än i någon af de föregående, men detta innehåll så olyckligt uttryckt, att jag ber Kammaren noga reflektera öfver dess lydelse, innan Kammaren derpå bygger något beslut. Kan reservanten säga mig, hvad folkskolan rätt utvecklad kan åstadkomma? Den som har att uppgöra en skolstadga och bestämma fordringarne för inträde i elementarskolans lägsta klass, hvad har han för ledning af en föreskrift sådan som denna? Hvilka fordringar kan han väl uppställa på en sådan grundval? Eller vet motionären, hvad folkskolan rätt utvecklad kan prestera. Det går icke an att i en skolstadga, som ju skall innehålla bestämd uppgift om hvad af gossen för inträde i elementarskolan skall fordras, uppställa dylika allmänna fraser. Han behöfver veta hvilka ämnen och hvilka kurser han skall hafva inhämtat, men derom finnes ingenting uttaladt i reservantens förslag. Emellertid skall jag

gerna vara med om en föreskrift, som går i den af motionären antydda riktning, men jag vill hafva den något bestämdare formulerad; särskildt med afseende derå, att för närvarande tyska språket ingår såsom läroämne i elementarläroverkets lägsta klass, anser jag det vara af vigt att en bestämd föreskrift meddelas derom, att för inträde i elementarläroverket icke må fordras insigt i andra ämnen, än hvarti undervisning meddelas i folkskolan. På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag om afslag å de fyra första punkterna af reservantens förslag, hvaremot i afseende på den femte punkten jag utbeder mig att om några minuter få framlägga ett formuleradt förslag till beslut.

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Herr Key: Äfven jag anhåller om afslag å de flesta punkterna af reservationen, såsom innehållande dels åtskilligt, som är öfverflödigt, och dels åtskilligt annat, som jag tror står i strid med Kammarens redan fattade beslut. Deremot instämmer jag i hvad den siste tälaren yttrade om femte punkten. Hvad åter de fyra första punkterna beträffar, så har, som sagdt, i afseende på ett par af dem, Kammaren redan fattat beslut. Då nemligen Kammaren genom att bifalla mom. b och c af andra punkten i Utskottets betänkande för sin del beslutat att de döda språkens läsning i allmänna läroverken bör framflyttas till sjetten klassen, samt att latin bör införas såsom valfritt ämne i realliniens två öfre klasser, så gör sig derigenom sjelf den i första punkten af reservationen påyrkade skilnaden mellan skolan och gymnasium. Om reservanterna åsyfta en ännu mera utsträckt åtskilnad, så skulle detta komma i strid med åtskilliga af de redan förut fattade besluten. Hvad reservanterna föreslå under 2:a och 3:e punkterna faller likaledes af sig sjelft af de redan fattade besluten, så att nu bifalla dessa reservanternas förslag vore att som man säger lägga tårta på tårta. Deremot förefaller mig reservanternas förslag i 4:e punkten "att gymnasierna blifva af tvenne slag, reala och klassiska, hvilka hållas oberoende af hvarandra och skolan" stå i uppenbar strid med hvad Kammaren redan beslutat under mom. c i Utskottets förslag. Der beslöto vi att latin bör införas såsom valfritt ämne i realliniens två öfre klasser och nu vilja reservanterne, att vi skola besluta, att de reala och klassiska gymnasierna skola hållas fullkomligt oberoende af hvarandra. Jag hemställer till de ärade reservanterna, huru detta stämmer ihop?

Kommer jag så till den femte punkten, der det föreslås, "att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må höjas till hvad den senare, rätt utvecklad, bör kunna prestera, men icke derutöfver", så ansluter jag mig deremot till den åsigt, som här uttalas, ty den utgör en ytterligare betoning af den riktning, i hvilken man anser att reformer af vårt undervisningsväsende böra gå. Derigenom framhålles, att den klyfta bör fyllas, som nu förefinnes mellan elementarläroverket och folkskolan, och ett otvetydigt uttalande i detta syfte kan måhända på mer än ett håll vara af behofvet påkalladt.

Jag vill, med anledning af den utaf Utskottets ordförande gjorda invändning: hvad är folkskolan rätt utvecklad? — erkänna att detta

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

är en framtidssak och, såsom sådan, någonting ovisst, äfvensom att för det närvarande och för ett bestämdt ändamål bygga på något framtida och ovisst, icke kan vara lämpligt eller riktigt. Om den förändrade formulering af förslaget, som den ärade ordföranden förklarar sig ämna framlägga, går i den riktning, att den bestämdt uttrycker och begränsar hvad man i detta fall önskar och vill, så tror jag att Andra Kammaren bör kunna ansluta sig till densamma.

Jag anhåller således om afslag å momenten 1, 2, 3 och 4 i reservanternas förslag, såsom dels stridande emot hvad Kammaren förut beslutat och dels öfverflödiga, men deremot ber jag att i afseende å momentet 5 få uppskjuta mitt yrkande till dess Utskottets ordförande närmare formulerat sitt förslag.

Herr Hedlund: I fall redan i de beslut, Kammaren fattat, skulle ligga ett afgörande af den fråga, som nu är före, så må man erkänna, att det nu endast gäller en konklusion af dessa föregående beslut och att den bör uttalas. Men jag vågar påstå, att det icke, såsom de tvenne siste talarne förmenade, ligger något sådant afgörande i dessa beslut. Det är en stor skilnad emellan att besluta, att latinstudiet skall uppskjutas till sjetten klassen, hvilket vi beslutat, och att göra en åtskilnad uti undervisningssystemet emellan elementarläroverket och gymnasium. I förra fallet kan nemligen det sammanhang kvarstå emellan de båda läroverken, att de olika läroämnena fortsättas i raka linier in på gymnasium, hvaremot ett åtskiljande af de begge skolsystemen innebär, att hvardera läroverket lemnar en afslutad kurs för sig, som gör det möjligt för den afgående lärjungen att på ett sjelfständigt sätt utträda i lifvet. Det är således beroende på en oklar föreställning hos såväl Utskottets ordförande, som den siste talaren, då de trott att båda dessa saker äro fullkomligt likartade.

För min del yttrade jag redan vid debattens början, att Utskottets betänkande icke vidrörde den organisationsfråga, som af reservanterna behandlats, och jag anser det vara angeläget för denna Kammare att få för sina ögon en klar bild af det system, som jag vid första punktens behandling vågade i några drag antyda.

Våra nuvarande läroverk hvilat på en basis af 2,500 lärjungar i lägsta klassen, hvilka skjuta upp i raka linier genom nio årsklasser. (Jag vet väl att de lägre läroverken härifrån göra undantag, men nyssnämnda förhållande bildar regel). Den öfversta klassen, som bildar spetsen af detta system, räknar nu 500 lärjungar, och om vi då tänka oss att basen — första klassen — utgöres af 20 lärjungar, så utgöres spetsen af 4. I stället för detta system, kan man, på vissa mellan-skeden, låta *läroverkens* antal sammandragas, så att de högre läroverken omfattade vidsträcktare områden.

Det har talats om elementarläroverk och gymnasium. För min del älskar jag icke dessa benämningar. Jag tycker icke om orden folkskola, elementarläroverk och gymnasium, emedan i dem ligger detta begrepp af klass-skilnad, som jag vill hafva bort. Folkskolan är ingenting annat än elementarläroverk, och elementarläroverket borde vara en skola för folket. Men såsom det nu är, förvillas begreppen och

dermed, tyvärr, äfven saken. Riktigare vore, att benämna hvad som nu kallas folkskola för *sockenskola*, och att låta de skolor, som der- efter skulle vidtaga, benämnas t. ex. *häradsskolor* och *stadsskolor* samt de i ordningen efter dem följande t. ex. *länsskolor*. Vi skulle då på basen af folkskolan bygga den mellanliggande grupp af läroverk, som nu kallas elementarläroverk. En sådan organisation ligger äfven utsträckt i reservanternas förslag; men den finnes, som sagdt, icke antydd i Utskottet.

Här har sagts, att denna organisation och de motiv som anförts för densamma, skulle blott vara tomma fraser. Det har blifvit modernt i våra dagar, att kalla äfven ganska reala saker för fraser; och detta har varit en lätt sak för dem, som icke haft något i sak att anförä, att afspisa sina motståndare med denna »fras». Jag bestrider emellertid att den organisation af skolan, som reservanterna uppställt, är någon fras, emedan den är en realitet. Och när reservanterna velat uppdraga en karakteristisk skilnad emellan elementarläroverk och gymnasium, i det att det förra skulle lemna allmän medborgerlig bildning och det senare lägga grunden för en högre vetenskaplig bildning, så hafva de endast afskrifvit vår nuvarande läroverksstadga.

Jag ser mycket väl att Kammaren är uttröttad efter den långvariga diskussionen; och jag vågar icke heller längre taga dess vacklande uppmärksamhet i anspråk. Men jag har velat häfda min ståndpunkt i frågan; och den är att, om vi vilja hafva en logisk utveckling af vårt undervisningsväsende, så är det af reservanterna i denna punkt föreslagna sättet det rigtigaste, dock med undantag af 4:de punkten, enligt hvilken gymnasier skulle delas i reala och klassiska.

För min del har jag alltid varit mot denna sträfvan att dela läroverken i reala och klassiska, då jag anser att de åtminstone tills vidare böra hållas tillsammans på basen af reala och klassiska *linier*. Utskottets ordförande har icke velat förstå, att det är någon skilnad mellan detta, reala och klassiska linier, och reala och klassiska läroverk, men den är en verklig realitet i denna åtskilnad, och icke någon fras. Det skulle kunna vara mycket att säga om denna åtskilnad, men jag skall inskränka mig till att upptaga endast en invändning af Utskottets ordförande. Han har sagt att det skulle vara orimligt detta bolagsförhållande mellan staten, landstinget och kommunen, som reservanterna förordat i fråga om deltagande i kostnaderna för undervisningsväsendet. För den ärade ordföranden borde det dock icke vara obekant, att ett dylikt bolagsförhållande redan nu eger rum i afseende å folkskolan, i kostnaderna hvarför ju deltaga både staten och kommunen och på vissa orter äfven landstingen. Vidare har sagts att elementarskolorna skulle blifva slafvar under staten, och detta slafveri skulle bestå deri, att staten skulle få rätt att sanktionerna stadgarne för de olika läroverken. Detta torde dock icke vara för mycket begärdt, om man vill att staten skall med anslag understödja dessa skolor, och i alla händelser hade ingen dermed åstadkommit en förändring till det bättre mot det nuvarande tillståndet, då staten skrifver lag i de minsta enskildheter för hvartenda elementarläroverk från Ystad till Haparanda, hvilka

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

alla skola ordnas efter en och samma norm. Genom ett bifall till reservanternas förslag öppnade man för de särskilda orterna möjligheten att få ordna undervisningen efter sina lokala behov.

Herr Lyttkens: Ja, om vi i dag skrefvo den 7 April, då skulle jag äfven hafva velat uttala mig något utförligare i dessa viktiga frågor, men då vi i stället nu skrifva den 7 Maj, så anser jag mig icke ega rätt att med något längre anförande taga Kammarens tid i anspråk, utan vill jag endast helt kort uttala min åsigt. Jag har hittintills bifallit Utskottets förslag i alla punkter, emedan jag funnit Utskottet hafva fullt riktigt uttryckt de åsichter jag i detta ämne hyllar. Men i afseende på den nu föredragna punkten anser jag Utskottet hafva lemnat en lucka, som jag skulle önska blefve fylld, och detta tror jag skulle ske, om man i hufvudsak bifölle hvad reservanterna i den 5:te punkten af reservationen föreslagit. För min del instämmer jag i detta afseende med Herr Key, och för att icke onödigt upptaga tiden ber jag att få återropa mig på hans yttrande. Om vi bifölle denna femte punkt i reservationen och tänka oss resultatet deraf, så hafva vi ju en vacker och helgjuten bild af hela vårt undervisningsväsende, sådant det bör vara. Folkskolan kommer då att utgöra den grund, på hvilken hela undervisningen hvilar; den meddelar det mått af undervisning gossen behöfver före inträde i elementarskolan, och i denna senare inhemtar han hvad han ytterligare behöfver, vare sig han derifrån vill träda ut i det praktiska lifvet eller öfvergå till gymnasiet för att der fortsätta sina studier. För vinnande af detta mål är det emellertid nödvändigt, att fordringarne för inträde i elementarskolan icke ställas högre än att gossen kan i folkskolan inhemta detta, utan att behöfva begåna någon privat undervisning, utan de tre särskilda lagen af skolor utgöra särskilda delar af ett sammanhängande helt. Emellertid kan jag icke fullt gilla reservanternas förslag, då det icke uttrycker hvad jag skulle vilja hafva uttryckt. Jag anhåller derföre om proposition på följande yrkande: att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må höjas till hvad den senare bör kunna åstadkomma.

Om någon annan kan framlägga ett förslag, som är bättre formuleradt, så skall jag gerna ansluta mig till det, men intill dess sådant skett, anhåller jag om bifall till mitt förslag. Om detta blefve lag, så tror jag Riksdagen kunde anse sig hafva i denna fråga gjort allt hvad man af den kan önska och begära, och sedan ankommer det på regeringen och läroverksstyrelserna att praktiskt ordna frågan. Jag anhåller om afslag å de fyra första punkterna af reservationen och bifall till mitt förslag i afseende på den femte.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Då jag erfarit att Kammarens beslut angående föredragningsättet innebar att endast reservanternas förslag, men icke Utskottets hemställan under mom g. ännu ej blifvit föredragen, anhåller jag att sedan denna senare hemställan blifvit föredragen, Herr Talmannen måtte framställa proposition på det yrkande jag nyss framstälde.

Herr Axell: Det är gifvet att då man, som jag, anser sig böra yttra sig i en sak, som redan kan anses nästan som förlorad, så sker detta, på det den förda diskussionen må tjena till någon ledning för den, som framdeles möjligen skulle vilja arbeta i samma riktning, som jag inslagit. Det är således mindre för att söka inverka på Kamrarna än för att till protokollet få antecknade några svar å det anförande, Kammaren nyss åhörde, som jag begärt ordet. Till en början tillåter jag mig då, att upprepa de vackra ord, hvarmed Utskottets ärade ordförande nyss började, och hvilka så lydde: »I begränsningen ligger styrkan». Ja, detta är sant, men svårligen lär Utskottet kunna berömma sig af att hafva stält sig denna sanning till efterrättelse. Särskildt ber jag i det hänseendet få erinra om Utskottets hemställan under litt. a. af första punkten i betänkandet; näppeligen kan begränsningen sägas der hafva fått göra sig gällande, och lika litet i åtskilliga andra punkter af Utskottets hemställanden, utan i allmänhet när ett förslag har förefallit Utskottets majoritet smakligt, så har begränsningen fått lemna plats för styrkan; men då något förslag icke fallit i smaken, då har man åberopat sig på nödvändigheten af begränsning gent emot äfven de mest moderata yrkanden. Nu har Herr ordföranden nyss sagt, att detta, som yrkas i första punkten af reservationen, endast är en tom fras, och att det icke lyckats motionären under de flere månader vi samarbetat i Utskottet att för Herr ordföranden göra begriplig meningen af förslaget i denna del, att inlägga någon realitet i den tomma frasen. Detta är nu icke särdeles smickrande för motionären, och knappast för de herrar, som instämt i min reservation, men icke heller för den, som fälde uttrycket. Ty äfven om jag beundrar honom i mycket, beundrar jag honom dock icke i hans förmåga att tvinga sitt förstånd under sin passionsfulla viljas lydno, hvilket han i detta fall måste hafva gjort. Ty att påstå, att det är en tom fras att tala om delning af elementarläroverken i två särskilda af hvarandra oberoende afdelningar, det är — jag ber om ursäkt för att jag säger det — blott en *tom deklamation* å hans sida.

Den ärade talaren har gjort åtskilliga anmärkningar angående en mängd saker, som icke höra hit. Dessa anmärkningar träffa nemligen icke de i reservationen framställda förslagen, som nu äro under föredragning, utan eudast ett och annat lösryckt uttryck i motionen. Jag vill således icke sysselsätta mig med dem. Men då han säger, att ett af skälen för Utskottets ogillande af denna punkt varit, att det är billigare att anlägga fullständiga läroverk än att klyfva dem i tvenne, då måste jag hänvisa honom såväl som Kamraren i allmänhet till vår reservation, der vi, enligt mitt förmenande, på rätt goda grunder beräknat, att, om man skilde mellan elementarskola och gymnasium, en icke så obetydlig besparing skulle vinnas.

Den ärade talaren sade vidare: »Nej, mine Herrar, sådana satser kunna vi icke frambära till regeringen!» Jag vet icke om vi äro mycket visare nu än år 1870. Men om Herrarne behaga läsa igenom 1870 års Riksdagsskrifvelse, som var en följd af 1870 års Tillfälliga Utskotts arbete, i hvilket Utskott äfven den ärade talaren var leda-

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

mot och mot hvilken skrivelse han icke afgaf någon reservation, så skolen I finna, att denna skrifvelse till punkt och pricka innehåller precis samma yrkande, som han nu finner vara till den grad en tom fras att han yttrade, att det skulle vara »oförenligt med denna Kammaras värdighet» att framställa ett sådant yrkande till Kongl. Maj:t. I ofvannämnda Riksdagsskrifvelse heter det: »Det har blifvit anmärkt, huruledes slutligen *sammanförandet i samma läroverk såväl af skola och gymnasium som ock af båda bildningslinierna* — den klassiska och den reala — vållat att åtskilliga läroverk blifva så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid torde kunna nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala linien. Sistnämnda förhållanden torde äfven hafva gifvit upphof till den tanken, som synes alltmäta hafva vunnit insteg, att det vore önskligt att så kunde ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men deremot i de öfre — motsvarande de forna gymnasierna — kunde fullständigt särkiljas ända derhän, att, om möjligt, *dessa klasser frånskildes den öfriga skolan och upptogos i fristående, sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisning å den reala linien.*»

Träffar omförmälda hårda omdöme med rätta motionären och reservanterna, då beklagar jag äfven 1870 års Riksdag och enkannerligen det läroverksutskott, i hvilket den ärade talaren var ledamot och hvars majoritet han tillhörde.

Det har talats om det olämpliga i uttrycket i 5:te punkten: »folkskolan, rätt utvecklad», och jag vill gerna medgifva, att detta uttryck kanske bör modifieras. Men då reservanterna nedskrefvo dessa ord, betydde de: folkskolan, rätt utvecklad i enlighet med dess *nuvarande* organisation och icke sådan den i framtiden kan blifva; fordringarne för inträde i den lägsta klassen i elementarläroverken skulle rätta sig efter hvad folkskolorna enligt *nu* gällande statuter böra åstadkomma. Äfven om ordalydelsen nu skulle komma att förändras, anhåller jag att få tacka alla dem, som i sak gifvit mig understöd åtminstone i afseende på denna punkt i reservationen.

Innan jag slutar, vill jag endast inför Kammaren betona den sanning, som nog en gång skall komma till heders, att Utskottets betänkande visserligen är ett *radikalt* betänkande, men att det är den stora skillnaden mellan detta och reservanternes, att det senare är ett *demokratiskt* betänkande.

Herr Borg: Det förefaller mig som om den meningsskiljaktighet, som yppat sig mellan framstegspartiets olika nyanser, i sjelfva verket mer skulle röra formen än innehållet. För min del kan jag åtminstone icke finna denna meningsskiljaktighet vara af någon betydenhet. Jag föreställer mig nemligen, att, om de beslut, som Kammaren förut fattat, en gång blifva lag, de fem lägsta klasserna derigenom blifva förvandlade till ett läroverk, som äfven för reservanterna borde vara tillfredsställande. Ty jag kan icke tänka mig annat än att detta läroverk då skulle meddela undervisning i just sådana medborgerliga äm-

nen, som reservanterna vilja hafva införda i medelskolorna eller elementarläroverken till skilnad från gymnasierna. Om man derjemte tager i betraktande, att en mera utvecklad folkskola i ganska väsentlig mån bör kunna meddela medborgerlig bildning och slutligen, att, om de allmänna elementarläroverken blifva belagda med inträdesafgifter eller full betalning, enskilda läroverk helt säkert skola uppstå i städerna och äfven på landet, tror jag, att de behof, som nu af Herr Axell och öfriga reservanter blifvit påpekade, komma att i ganska stor mån blifva tillfredsställda. Under sådana förhållanden synes det mig, att man icke bör fördjupa sig i strider om dessa saker, så mycket mindre som Utskottets förslag icke hindrar utvecklingen af vårt undervisningsväsende äfven i den af reservanterne angifna riktningen. Jag tror således att man lugnt kan antaga Utskottets förslag, helst med det tillägg, som Utskottets ordförande äfvensom herrar Key och Lyttkens fordrat, och genom hvilket skulle på något sätt uttryckas, att för inträde i elementarläroverket icke finge fordras mera än hvad som i folkskolan kan läras.

Jag skall nu bedja att få yttra några ord om förslaget, i hvad det afser skyldigheten för lärjungarne att i viss mån bidraga till undervisningens bekostande. Med afseende härå har man sagt, att genom det hinder, som härmed skulle för mången yngling uppstå att inträda i skolan, bildningen skulle komma att lida en förlust, äfvensom att förslaget i denna del hufvudsakligen afsåge att bereda staten en inkomst eller åtminstone en besparing i utgifter. Hvad detta senare beträffar, tror jag att förslagets syftemål icke är så mycket att bereda staten en besparing, som dess mera att iudirekt söka hindra den stora tillströmningen af tjänstemän till embetsverken, hvilken i så många afseenden är skadlig för vår utveckling. Man torde vara temligen allmänt ense derom, att det skadliga uti denna tillströmning ligger deri, att den från näringarne drager en mängd krafter, som egentligen skulle tillhöra dem och hvilka de mycket väl behöfva i synnerhet i den mån utvandringen tager sådana utomordentliga dimensioner, att landet mister det ena tusentalet kraftiga arbetare efter det andra.

Ett annat skäl, hvarför jag icke skulle hafva något emot en minskning uti antalet af lärjungar vid läroverken, är att embetsmannabanan nu blifvit till den grad uppfylld, att de, som trängas på densamma, knappt kunna existera. Detta har till stor del sin grund uti den hos folket gängse föreställningen, att, blott man väl kommit in på denna bana, så har man kommit till de egyptiska köttgrytorna. Såsom vi veta, har denna föreställning förmått mången att gifva sig in på embetsmannabanan, der han dock sedan funnit sig sviken i sina förhoppningar.

Hvad vidkommer den fruktan, man hyser, att, om förslaget antoges, en mängd begåfvade, men mindre bemedlade ynglingar skulle utestängas från den högre vetenskapliga bildningen, så delar jag icke denna fruktan, utan hyser den förhoppning att, om medellösa ynglingar visa ovanliga anlag, dessa nog komma att på ett eller annat sätt, såsom t. ex. genom stipendier, uppmuntras.

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)

På grund af de skäl, jag nu i hast utkastat, tager jag mig friheten föreslå, att ifrågavarande moment af Utskottets förslag måtte antagas med det tillägg, som af herrar Hedin, Key och Lyttkens förordats.

Herr Hedin: Den värde reservanten behagade för Kammaren uttala den åsigt, att jag hade beslutit mig för att icke begripa hvad han menar med den af honom förordade delningen af elementarläroverket. En sådan insinuation fritager mig såväl för i dag som för framtiden från hvarje skyldighet att med honom ingå i diskussion.

Jag ber att ännu en gång få fästa Kammarens uppmärksamhet uppå, att hvad som femte punkten i reservationen handlar om, det är att fastställa fordringarne för inträde i elementarskolan. Dessa fordringar skola fixeras i läroverkets stadgar samt kunna af läroverkets rektor eller lärare för föräldrar och målsmän tydligen uppgifvas. Och hvari skall detta tydliga uppgifvande bestå? Jo, uti uppräknandet af de ämnen och uti angifvandet af den kurs uti dem, som ynglingen skall hafva genomgått för att få inträde uti skolan. Vid sådant förhållande ber jag Kammaren öfverväga, innan den skrider till afgörande af denna punkt, huruvida det är rimligt att hos Kongl. Maj:t hemställa, att kan skall fixera bestämmelserna härutinnan till "hvad folkskolan en gång kan åstadkomma". Detta är ju icke något annat än en fras, i hvilken hvar och en kan allt efter sin supposition om folkskolans nuvarande ställning och dess blifvande utveckling inlägga hvad han vill. Men med en sådan fras kan icke ett läroverks rektor eller lärare lemna ett upplysande svar på de spörsmål angående fordringarne för en ynglings inträde i läroverket, som af hans målsman göras.

På grund af hvad jag sålunda anfört skall jag anhålla att Kammarens beslut uti denna punkt måtte erhålla följande lydelse: att elementarskolan sättes i sådant samband med folkskolan, att lärjunge kan från den senare omedelbart öfvergå till den förra, och att således för inträde i elementarskolan ej fordras insigt i något ämne, hvari folkskolan ej meddelar undervisning.

Herr Key: Jag kan icke till fullo instämma uti den siste talarrens yrkande. Vi dela här samma åsikter i mycket, men hans i denna punkt nu framställda förslag innehåller något, som jag icke kan vara med om. Följden af detsamma kan nemligen tänkas blifva genom en oriktig tolkning, att elementarskolan måste, med afseende å fordringarne för inträde i densamma sänkas ned till det kunskapsmått, som den nuvarande folkskolan allmännast meddelar. Jag åter är af den åsigt, att den nuvarande folkskolan måste höjas till hvad som kan anses böra fordras för inträde i elementarläroverket.

Jag skall också, efter vi nu hålla på med redaktionsförslag, bedja att få framlägga ett sådant som, om det icke har andra fördelar, åtminstone har den förtjensten att vara mycket kort. Det anknyter sig till hvad Herr Lyttkens, tror jag, antydde, med den skilnaden, att jag uteslutit orden: "höjas", "rätt utvecklad" samt slututtrycket "men

icke derutöfver“, hvilka ord jag i reservanternas förslag för min del finner vara dels förvillande, dels onödiga. Mitt förslag lyder så här: *att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må bestämmas till hvad den senare bör kunna åstadkomma.* Detta innebär, såsom Herrarne behagade finna, helt enkelt, att man måste sätta sambandet mellan skolorna så nära hvarandra, icke genom en sänkning af elementarskolans inträdesfordringar, utan genom en höjning af folkskolans nu bestående verksamhet, att inträdesfordringarne till elementarskolan kunna bestämmas till hvad folkskolan såsom undervisningsresultat bör kunna åstadkomma; och dermed är hela saken efter min uppfattning löst.

Jag anhåller hos Herr Talmannen om proposition å detta mitt förslag.

Herr Hedin: Jag ber om ursäkt för det jag besvärar med ännu ett par ord.

Det förslag, som nyss upplästes, lemnar till svar på frågan: hvad fordras för kunskapsmått för inträde i elementarskolan? följande besked: det som folkskolan bör kunna åstadkomma. Är detta ett svar, som man kan lemna på frågan, med anspråk på att dermed hafva lemnat en verklig upplysning. Om vi uti denna punkt liksom i de öfriga, i hvilka Kammaren redan beslutat, vilja åstadkomma ett positivt och begripligt uttalande, så kunna vi icke besluta i enlighet med det sist framställda förslaget.

Herr Lyttkens: Som Herr Keys förslag icke det ringaste i sak skiljer sig från mitt, vill jag, för att icke besvara Kammaren med någon onödig proposition, återtaga mitt yrkande och förena mig med Herr Key.

Uti Herr Hedins påstående, att detta förslag icke vore tydligt och derföre icke heller bort framläggas, kan jag deremot icke instämma, ty den redaktionen, att inträdesfordringarna må genom lag bestämmas till de ämnen och till det pensum, som folkskolan kan och bör åstadkomma, måtte väl innebära, att någonting positivt kan i den derom utfärdade förordning bestämmas.

Häruti förenade sig Herr *Hedlund*.

Herr vice Talmannen Ifvarsson: Jag kan icke underlåta att instämma med Herr Key i hans förslag, hvilket förefaller mig så enkelt och lättfattligt, att det borde kunna fattas äfven af dem, som icke läst latin eller hebreiska. Vill man hafva något samband mellan folkskolan och elementarläroverket, så bör man bestämma, att hvad som kan läras i folkskolan skall fordras för inträde i elementarskolan; och detta innehåller Herr Keys förslag.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade beträffande den under föredragning varande punkten 1 yrkats dels bifall och dels afslag.

*Angående
förändringar
i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)

Sedan Herr Talmannen framställt propositioner enligt dessa yrkanden, blef punkten af Kammaren afslagen.

Punkterna 2, 3 och 4, rörande hvilka jemväl yrkats såväl bifal som afslag, blefvo härpå, hvar efter annan, afslagna.

I fråga om punkten 5 hade yrkats dels bifall till det i denna punkt framlagda förslag oförändradt, dels antagande af de olika ändringsförslag, Herrar Key och Hedin under öfverläggningen framställt. Efter att hafva gifvit propositioner i öfverensstämmelse med dessa yrkanden, förklarade Herr Talmannen sig anse röstöfvervigt förefinnas för Herr Keys förslag. Votering begärdes samt företogs — sedan till kontraposition antagits bifall till Herr Hedins yrkande — enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd så lydande voteringsproposition:

Den, som i fråga om den hemställan, som innefattas under rubriken g) 5:o uti Herrar Axells, A. F. Petterssons m. fl:s vid Första Tillfälliga Utskottets utlåtande N:o 7 fogade reservation, bifaller det förslag till formulering af nämnda hemställan, som Herr Key under öfverläggningen framställt, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren i förevarande afseende beslutat i öfverensstämmelse med det yrkande, Herr Hedin under öfverläggningen afgifvit.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 79 ja mot 49 nej, i följd hvaraf Herr Keys ifrågavarande förslag bifallits. Kammaren hade således beslutit att efter mom. f) i Utskottets hemställan under punkten 2:o af dess föreliggande Utlåtande skulle intagas ett moment af följande innehåll:

“att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarne till den förra må bestämmas till hvad den senare bör kunna åstadkomma.“

Derefter föredrogs *mom. g)* i Utskottets hemställan under nyssnämnda punkt, hvilken hemställan i sin helhet finnes intagen uti Kammarens protokoll för den 5 dennes.

Ordet begärdes af

Herr Ola Andersson i Burlöf, som anförde: Jag ber endast att få åberopa, hvad jag nyss anförde i fråga om terminsafgifterna, och hemställa det Kammaren i detta hänseende måtte fatta följande

beslut: att *Kammaren med anledning af de väckta motionerna ej nu anser sig böra uttala någon åsigt om höjning af lärjungarnes terminsafgifter vid de allmänna läroverken*. Såsom jag nyss nämnde skulle jag finna det lämpligast, om Kammaren beslöte rent afslag å denna punkt; men det synes mig, som om det af mig nu framställda förslaget flere skulle kunna förena sig. Jag tror deremot, att det icke skulle vara lyckligt att nu besluta ett uttalande om behovet af en förhöjning i terminsafgifterna.

Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)

Herr Gilljam: Jag skall först i afseende på de nu ifrågavarande terminsafgifterna anhålla att få rätta en missuppfattning, som är temligen allmänt utbredd och till och med synes hafva delats af Utskottet. Det är den missuppfattningen, att de afgifter, som nu betalas, i någon mån skulle vara afgifter för undervisningen. Så är alldeles icke förhållandet: undervisningen är för närvarande fullkomligt afgiftsfri, och de afgifter, som nu utgå från lärjungarne, äro afsedda för helt och hållet andra ändamål. En afgift — af alla lärjungar utan undantag — utgår för uppvärmning, belysning och städning m. m. af läroverkslokalerna, en annan — befrielse kan medgifvas — till anskaffande af nödig skolmateriel, såsom kartor, fysiska instrument och dylikt, medan en tredje — äfven här kan befrielse medgifvas — utgår såsom en slags hushyra eller för bildande af en byggnadsfond, hvarmed läroverkshusen må underhållas och, i händelse tillgångarne sträcka sig derhän, nybyggas. När således den komité, som varit tillsatt för uppgörande af förslag till reglering af elementarlärarnes löner, på ett eller annat ställe talar om förhöjda terminsafgifter, menar den härmed en fullkomligt ny afgift, som af den förslagsvis satts till 25 kronor i terminen.

Det samband mellan den nu föreslagna terminsafgiften och höjandet af elementarlärarnes löner, som åtskilliga gånger förut under Riksdagen framhållits, gör, att jag i detta afseende anser mig skyldig att bestämdt uttala min ståndpunkt i frågan. Min mening är den, att är det så, att lärarne icke kunna få en behöflig och välförtjent löneförhöjning, utan att en afgift för undervisningen införes, då måste en sådan åtgärd, om ock med största varsamhet, tillgripas, ty i annat fall vore det icke staten, som lemnade kostnadsfri undervisning helt och hållet, utan staten bestode sjelf en del och låte lärarne betala den andra delen. Något dylikt kan naturligtvis icke vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande.

Men efter min uppfattning stå vi här inför något, som är mycket mera än en penningfråga; vi stå inför en princip. Vi hafva förut erbjudit kostnadsfri undervisning vid elementarläroverket åt hvar och en, som genom anlag och begåfning ansetts vara i stånd att göra sig en sådan undervisning till godo. Skola vi nu styra och ställa så, att den fattige får sända sina barn till folkskolan och att dessa sedermera få nöja sig med det verksamhetsområde, der de kunna fullgöra sina skyldigheter med den bildning, som i folkskolan vinnes? Skola de, som befinna sig i något bättre bergningsförhållanden sända sina

*Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)*

barn till de femklassiga läroverken för att dessa barn må egna sig åt de värkf, som kunna skötas med hjälp af den undervisning, som der lemnas? Och slutligen — skola vi åt de rike öfverlemna att ensamme taga vården om bildningens och den högre vetenskapens intressen? Jag antager, att vi icke äro beredde på något dylikt, fastän det finnes åtskilligt, åtminstone i den ene motionärens behandling af detta ämne — jag hänvisar i detta afseende till pag. 69 i Utskottets betänkande som, om än icke direkt förordande ett dylikt förfaringsätt, dock går i den syftningen. Visserligen vill icke heller jag förneka betydelsen af olika förmögenhetsvilkor här i världen, men jag tror dock att det bör vara statens skyldighet, att, då det är fråga om beredande af tillfälle till erhållande af bildning, söka göra missförhållandet mellan rik och fattig så litet som möjligt. Så hafva vi gjort hittills, och jag tror, att vi af den princip, vi hittills följt, haft både ära och gagn. Vi hafva haft ära och gagn deraf genom de många män, som, utgångna ur kojan, lyst med namn, som blifvit frejdade både inom våra egna gränser och utom dessa. Vi hafva haft ära och gagn deraf genom dessa tusen sinom tusen män, som, utgångna ur de anspråkslösaste hem, skött detta tysta, hvardagliga och obemärkta, men därför icke mindre viktiga arbete inom samhällslifvets olika områden, der insigt och kunskap i högre grad varit erforderlig. Jag vet väl, och hörde nyss något dylikt antydas, att en följd af denna grundsats anses hafva varit skapandet af ett litterärt proletariat, såsom man stundom uttrycker sig. Jag erkänner tillvaron af detta och anser det för en sjuklig och dertill ganska vådlig företeelse inom samhällskroppen; men jag är derjemte fullt öfvertygad, att ingen lagstiftning kan förhindra detta förhållande, och man måste vara försigtig vid en ändring, så att man icke »kastar ut barnet med badvattnet». Man bör i detta fall lita mer på en förändring i det allmänna uppfattningssättet. Det har funnits en tid i Sverige, då man ansåg, att utkomst och ära kunde vinnas endast på embetsmannabanen. Den uppfattningen är numera, efter hvad många tecken antyda, stadd på reträtt, och detta med allt skäl och till verklig fördel för oss.

Men, mine Herrar, efter min uppfattning hafva vi af grundsatsen om kostnadsfri undervisning haft en annan nytta, som jag för min del måste sätta synnerligen högt. Vi veta alla, att en socialistisk oro för närvarande går igenom världen, och om vi äro nog lyckliga att vara mindre hemsökta deraf än många andra folk, anser jag en väsentlig anledning till detta lyckliga förhållande vara att finna i vår kostnadsfria undervisning. Det må vara sant, att många andra anledningar dertill samverkat; och jag vill i detta afseende fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att förmögenhetens fördelning inom Sverige, trots alla tillfälliga undantag, är betydligt jemnare än i mångt annat land; men jag upprepar, att en väsentlig anledning till det goda förhållandet mellan de särskilda klasserna i Sverige är att söka i den kostnadsfria undervisningen. Det finnes någonting, som kallas ståndscirkulation, ett ord, som man nu för tiden sällan hör talas om, men som i min första ungdom ofta stod på dagordningen och då i sam-

band med namnet på en af våra ädlaste män. Denna ståndscirkulation är för staten detsamma, som det friska blodomloppet för människokroppen: ju mera obehindradt den får fortgå, desto lyckligare. Härigenom har den sociala jernlikheten i Sverige kunnat blifva en verklighet långt mer än i något annat land. Den är icke hos oss blott en tom fras eller en abstrakt doktrin; och underligt vore, om det kunde vara på annat sätt. Vi känna ju alla otaligt många fall, då en yngling, uppfostrad i de torftigaste omständigheter, stigit upp på samhällets höjder. Från statkariens stuga till biskopsstolen har stundom varit blott ett enda steg, kyrkan har i alla tider vimlat af män, som utgått från de torftigaste hem, och statens allra främsta embeten hafva mångfaldiga gånger varit besatta med män, som uppvoxit under lika anspråklösa förhållanden. Ligger det icke något godt i allt detta? Jo, visserligen, fastän vi hafva haft det så nära för ögonen, att vi ofta nog icke sett det eller tänkt på, huru godt det är.

Den afund, som råder mellan de olika samhällsklasserna i många andra länder, och som icke stannat vid att endast vara en bitter känsla inom hjertat, utan många gånger lyftat armen till de våldsamaste dåd, är lyckligtvis en sällsynt sak i vårt land, huru mycket man än på vissa håll sökt väcka till lifs en sådan lidelse. När man ser en broder, en släkting, en granne, som befinner sig i samma yttre förhållanden, som en sjelf, kunna blott genom sin begåfning och sin uthållighet komma sig upp i världen, som det heter, då finnes efter mitt förmenande icke heller någon anledning till afund. Menniskan är ofta belåten, blott hon vet sig *kunna* hinna upp till samma ståndpunkt som andra; då hon det vet, bryr hon sig ofta nog icke om att inlåta sig i någon täflan. Den nära beröringen mellan samhällsklasserna har äfven alstrat bekantskap dem emellan, och de, som dväljas nere i dalarne, hafva fått mångfaldiga tillfällen att se, huru äfve i de så kallade högre kretsarne bekymmer, möda och försakelse trifvas lika väl som inom de områden, der dessa tryckande makter annars anses hafva uppslagit sitt högqvarter.

Vore det nu möjligt att genom någon lagstiftningsåtgärd kunna ställa så till, att hvarje anlag, som deraf vore förtjent, komme i åtnjutande af en högre bildning, och kände man tillika någon utväg att hålla tillbaka dem, som saknade dessa anlag, då skulle jag utan tvekan yrka afslag å Utskottets förslag i denna punkt, och detta på skäl, som Utskottet sjelf anført. Utskottet, som — i förbigående sagdt — just med afseende på dessa terminsafgifter skrifvit ett par sidor, som jag kunnat läsa med odeladt nöje, har nemligen ställt frågan om den kostnadsfria undervisningen på dess rätta ståndpunkt, då det säger, att här icke är fråga om något nådebevis åt den fattige och än mindre åt den rike, utan om hvad som för staten i sin helhet är nyttigast; ty staten behöfver för åtskilliga af sina funktioner ett antal personer, utrustade med vissa insigter, för att kunna sköta dessa statens värf på ett fullt tillfredsställande sätt. Staten säger till en person: Jag behöfver dig, du synes mig duga, därför skall du hafva en fullständig högre undervisning. Nu torde det emellertid icke vara skäl att yrka

*Angående
förändringar
i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)

rent afslag på Utskottets förslag, hvarför jag anhåller att få förena mig i det af Herr Ola Andersson framställda yrkande, på samma gång jag uttalar min tillfredsställelse öfver att en erinran om iakttagande af varsamhet i denna viktiga fråga först låtit höra sig från det hållet.

Herrar *Rubenson, Grenander, Flensburg* och *Lönegren* instämde med Herr Gilljam.

Herr Hedlund: Jag har begärt ordet för att instämma i Herr Ola Anderssons yrkande och beklagar, att Utskottets betänkande så sent inkommit till Kammaren, att vi i afseende på denna viktiga punkt icke kunna gå så i grund med densamma som den annars förtjenar. Jag beklagar både för denna och föregående punkters skull, att vi nu först i Riksdagens elfte timma nödgas behandla detta högst viktiga ämne.

Herr Torpadie: Under hela den långa, intressanta och i många afseenden lärorika debatt, som försiggått vid föregående punkter af detta betänkande, har jag suttit tyst. Jag har tegat, icke därför att icke äfven jag har haft min egen, temligen stadgade åsigt i den fråga, som nu handläggas, utan därför att de olika åsigternas kämpar varit så väl beväpnade, att jag icke med mina svaga krafter vågat ställa mig i ledet. Om jag nu bryter denna tystnad, är det därför, att jag anser denna punkt vara icke blott en af de allra viktigaste, utan äfven så allmänfattlig, att också jag kan våga yttra mig deröfver.

Om jag trodde, att vårt lands finanser voro sådana, att det icke vore möjligt att längre vidhålla den regel om kostnadsfri undervisning, man hitills hyllat inom Sverige, så skulle jag, om också med smärta, lemna min röst till förmån för Utskottets förslag. Men jag kan icke föreställa mig det; så långt har det väl icke gått, och vore det verkligen så, tror jag nog, att vi fått framställning derom från regeringen. Jag anser därför bäst att för närvarande icke yttra något positivt i afseende å denna sak, och jag skall med största nöje instämma i det yrkande, som gjorts af min ärade vän, representanten för Bara härad. Jag talar icke här för de rike, ty för dem betyder det föga, om man sätter terminsavgifterna högre; jag plaiderar icke heller för de fattiga, de i legal mening fattiga, ty de kunna lyckligtvis erhålla sin rätt i Sverige, såvidt lagen kan försäkra dem om densamma, utan jag talar till förmån för den stora klass, som ligger mellan dessa båda, och som jag i följd af min tjenstemannabefattning ofta kommit i beröring med, dessa hvarken rika eller fattiga, för hvilka debet och kredit under årens lopp nätt och jemnt gått ihop, men för hvilka den minsta utgift utöfver de vanliga är så känbar, att, om den icke absolut nödvändigt fordras, de måste afstå från densamma. Jag har hundratals gånger beklagat att, då jag skolat utlemna expeditioner, jag icke haft samma makt öfver stämpelpappersförordningen, som jag i afseende på eftergifter af min enskilda rätt egt öfver expeditionstaxan, och samma förhållande är det, jag här velat påpeka, nem-

ligen förhållandet med dem, som hafva många barn, utrustade med lyckliga anlag, men som hafva en så tom pung, att den icke räcker till att skaffa barnen den uppfostran, som deras anlag kunna kräfa. Jag vet väl, att vårt grannland och äfven många andra länder hafva rätt höga terminsafgifter, och att undervisningen der är jemförelsevis mot vår ganska dyr, men jag har hittills varit nog enfaldig att tro och tror så fortfarande, att just den omständigheten, att den icke så är hos oss, utgör en af svenska folkets företrädesrättigheter. Herr Talman! Ni representerar rikets andra stad. Jag kan därför så mycket säkrare förutsätta, att Ni känner till ett arbete, kalladt "Biografiskt lexikon öfver namnkunnige svenske män", till hvilket en af Er stads på sin tid mest berömde medborgare lemnat väsentliga bidrag. Jag har genomläst detta arbetes många volymer, och jag har en gång gjort det i den särskilda afsigten att se efter, huru många af de på dessa blad hedrade svenske män hafva utgått från den samhällsklass, hvarom jag nu talat. Jag beklagar, att jag nu icke kan uppgifva siffran på desse män, men jag kan försäkra, att den är mycket hög. Jag har gjort detta under en varm beundran för denna här på vetenskapens stridsfält, om hvilken man kan säga, att "den frös och svalt, men segrade tillika", besegrade det ena motståndet efter det andra på forskningens område, under det att de på samma gång slet o ganska ondt. Jag för min del vill icke bidraga till ett beslut, som åtminstone kunde göra mindre sannolikt hvad som en gång blifvit sagdt, att, när man står vid en svensk pilts vagga, den må vara stäld på samhällets höjder eller i dess dalar, man kan säga att det icke finnes något i våra institutioner, som hindrar detta barn att uppnå samhällets högsta värdigheter, att det icke finnes något, som hindrar detta barn att tillegna sig allt det vetande, som han genom sina egna anlag kan förskaffa sig. Jag vill härmed icke hafva sagt, att man genom ett bifall till hvad vare sig Utskottet eller reservanterna föreslagit ovilkorligen skulle göra detta omöjligt, men svårigheterna skulle blifva större än förr och det *skulle kunna* blifva omöjligt.

Detta, Herr Talman, är det skäl, som föranleder mig att biträda Herr Ola Anderssons förslag. Jag gläder mig, Herr Talman, öfver att för närvarande vid ingången till våra skolsalar se stående den svenska välviljan med öppna armar för den vetgirige lärjungens emottagande, och jag skulle ogera se, att Andra Kammaren för denna ingång nu satte ett lås som endast kan öppnas af guld.

Herr Hedin: Den ärade talaren på göteborgsbänken har låtit oss förstå, att tidens knapphet hindrade honom att öfver denna fråga låta falla samma ymniga ljus, som från hans plats eljest plägar sprida sitt sken öfver de flesta här förekommande frågor. Jag får erinra om, att, såvidt jag hittills iakttagit, det åtminstone aldrig varit brist på tid, hvaröfver denna Kammare disponerat, som vid andra tillfällen hindrat honom att gå, såsom hans ord föllo, i grunden med sakerna.

Det är icke någon behaglig sak att uppträda till försvar för Utskottets förslag efter de yttranden, som här nu blifvit hörda, men jag anser det vara min skyldighet att bedja Kammarens ledamöter åter-

*Angående
förändringar
i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

föra frågan till dess rätta proportioner; kanhända den då icke får en så spöklik gestalt. Vi hafva i Utskottets betänkande talat om en "förhöjning" af terminsafgiften. Jag vidhåller detta uttryck såsom riktigt. Man har sagt, att vi härvid skulle stå inför en princip. Ja, vi stå inför en princip, men jag påstår, att vi icke stå inför någon *ny* princip. Den nu varande terminsafgiften — är den icke till för undervisningen? Att påstå något annat, det är mig ett mörkt tal. Fordras det icke läroverks-hus för undervisningen, fordras icke värme och belysning i dessa hus för undervisningen, fordras icke undervisningsmateriel för undervisningen? Är det väl blott lärarelönerna, som kunna sägas utgöra kostnader för undervisningen? Om de förra ändamålen äro oundgängliga lika väl som de senare, och utgifterna för dem icke kunna undvikas, äro då icke de nuvarande terminsafgifterna lika väl till för bekostande af den undervisning, staten meddelar, som de förhöjda afgifter, hvilka af staten kunna komma att beräknas såsom ett bidrag till förbättrande af lärarnes löner. Deri ligger icke någon *ny* princip! Enligt mitt förmenande är, hvad här är föreslaget, endast ett litet, med mycken varsamhet uttaget steg, på en väg, som vi redan för länge sedan beträdat. Så långt tillbaka, jag känner, hafva elevafgifter funnits. Icke heller är här fråga om något nytt derutinnan, att man, genom hvad nu är föreslaget, skulle omintetgöra den förmån, hvilken här blifvit värtaligt och vackert och delvis äfven sant framhållen, den nemligen, att man äfven från det torftigaste hem kan uppstiga till statens högsta värdigheter, gagna sitt land och sprida glans deröfver, ja, måhända gagna hela menskligheten. Icke har någon ifrågasatt, att medellösa personer skulle genom höga elevafgifter utestängas från allmänna läroverken. Tvärtom förutsätter man, att hädanefter såsom hittills skall för den medellöse medgifvas hel eller partiel befrielse från erläggande af afgifter. Visserligen har Utskottet tänkt sig — och för min del anser jag det vara en riktig tanke af Utskottet — att det skulle vara nyttigt åt alla håll, om det kunde så ställas, att medellösheten allena och såsom sådan, icke finge utgöra grund för befrielse hel eller partiel, utan blott då, när medellösheten är åtföljd af anlagens och flitens rekommendationsbref. Utskottet har under sådan förutsättning icke ett ögonblick tänkt sig, att de medellöse skulle hädanefter mera än hittills vara uteslutne från den fria, af staten beskostade undervisningens fördelar.

Jag skulle för min del beklaga, om Kammaren helt och hållet undansköte denna fråga. Äfven ett undanskjutande, sådant som min ärade vän på skånebanken formulerade detsamma, skulle komma att tydas såsom ett uttryck deraf, att Kammaren alldeles icke vill höra talas om något höjande af elev-afgifterna. Jag skall därför, Herr Talman, tillåta mig att föreslå en modifikation, hvarigenom Utskottets hemställan blifver så foglig och mild, att jag tror de fleste, som nemligen icke äro alldeles principiellt och på förhand bestämde emot till och med en undersökning af frågan om höjning af elev-afgifterna, torde kunna derom förena sig. Jag anhåller således om proposition å en sådan ändring af ifrågavarande moment, att det kommer att lyda på följande sätt: "att en sådan, efter de olika klasserna proportionerad

höjning af lärjungarnes terminsafgifter bör vidtagas, att derigenom någon lättnad i statens utgifter för dessa läroverk åstadkommes“.

*Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)*

Herr A. Svensson i Lösen: Under hela detta Utlåtandes behandling har jag varit mycket tveksam om, hvad som vore det rätta; och denna min tvekan har just icke häfts derigenom, att skolmännen i Kammaren icke varit eniga utan stått med skilda åsichter i frågan. Men i denna punkt, mine Herrar, står jag helt och hållet på egen grund, ty der har jag min fulla öfvertygelse om det rätta eller orätta; och denna min öfvertygelse är, att kostnadsfri undervisning bör öfver allt meddelas. Jag instämmer till fullo uti de af Herr Gilljam uttalade åsichter och kommer vid voteringen att sluta mig till det af Herr Ola Andersson framställda förslaget.

Herr Rundgren: Äfven med fara att i morgondagens “Dagens Nyheter” såsom i dag erhålla vitsord att vara “trollkonstnär”, vågar jag nu uppträda och yttra några ord. I allmänhet finner jag det vara mycket origtigt, att en tidning med hvarjehanda insinuationer blandar sig in i riksdagsdiskussionen, och synnerligen då man i afseende å en omtalad trollkonstnär tillägger honom ord, dem han aldrig yttrat: “att man dermed toge bort den sjö, hvarpå himmelens pelare hvila“; Dagens Nyheter har så refererat mitt yttrande angående borttagandet af teologien och kyrkohistorien, att jag skulle sagt, och jag är fullt öfvertygad att den, som skrivit ihop ifrågavarande artikel, alldeles icke funnit något anmärkningsvärdt deri, utan funnit det alldeles i sin ordning, att man låter pelare hvila på en sjö. För min del fritager jag mig alldeles från ett sådant nonsens. Mitt yttrande var, att “himlen speglar sig i sjön“. Hvad nu beträffar förevarande fråga, så måste jag upprigtigt bekänna, att detta moment ingalunda är det, som minst förvånar mig. Sedan Utskottet och med Utskottet Andra Kammaren satt upp de ljus, hvilka utan tvifvel anses skina i de 6 första momenten, så uppträder Utskottet här med ljussax och ljussläckare. Man vill åstadkomma bildning, man sätter upp åtskilliga moment, hvarigenom man vill söka åstadkomma denna bildning, och man finner deri ett framåtskridande; men sedan proklamerar man att “bildningen skall köpas“. Det är således, då man talar om detta moment g), egentligen att upprifva den tvist, som förekom vid behandlingen af tullbeivlingen. Det är fråga om prohibitism eller frihandelsystem; det är fråga om att lägga tull på sådant, som skall importeras i ynglingarnes hufvuden. Jag, som i tullfrågan snarare står på den prohibitistiska än den andra sidan, får för min del upprigtigt förklara, att jag i fråga om bildning afgjort och bestämdt hyllar frihandelsystemets grundsatser. Således kan jag ej instämma hvarken i det yrkande, som i det föredragna momentet är framställt, eller ens i det moderata yrkande, som här blifvit gjordt, nemligen att lemna frågan oafgjord, det vill säga att för närvarande skjuta den från sig. Jag anser deremot, att det ligger öfvervägande vikt uppå, att just denna Kammare nu uttalar sig i denna sak. Vi veta alla, hvarifrån frågan utgått. Såvidt jag kan förstå, var det genom kommitterade för för-

*Angående
förändringar
i undervis-
ningsväsendet.
(Forts.)*

slaget om reglering af lärarnes vid de allmänna läroverken löner, som frågan om terminsafgifter vid läroverken först bragtes på tal. Detta utgör en ny bekräftelse på den gamla satsen, att alla frågor äro farliga. Kommitterade sökte denna utväg för att komma från den svårighet, som, i händelse deras förslag till löneförhöjning för lärarna komme att för Riksdagen framläggas, skulle ligga i den stora statsutgiften. Men frågan om förhöjda terminsafgifter har nu här i Utskottets Betänkande ställts tillsammans med en helt ny organisation af vårt undervisningsväsende, och frågan har derigenom i viss mån visat sig vara en farlig fråga. Den, som skrifvit betänkandet har emellertid förklarat, att här ej är fråga om någon ny princip, enär undervisningen hitintills alldeles icke varit kostnadsfri. Härtill kan sägas både ja och nej, men visst är, att i folkmedvetandet har den tanken rotfastat sig, att elementarundervisningen i vårt land är fri. Man betraktar ej de nuvarande små terminliga afgifterna till ved, ljus, materiel med mera såsom betalning för sjelfva undervisningen, hvilken i sjelfva verket är fri.

Hör nu bildningen till lefnadsförnödenheterna eller öfverflödsvarorna? Vid tullfrågornas behandling spelade ju detta spörsmål en stor roll och man yrkade i den fattiga befolkningens intresse, att Riksdagen icke genom tullafgifter skulle fördira lifsförnödenheterna, det vill säga sådana varor, som den stora massan af befolkningen oundgängligen behöfver. I sjelfva verket är det vid denna punkt, som ett svar skall lemnas på den frågan: Är den bildning, de allmänna läroverken meddela, af beskaffenhet, att tillhöra lifsförnödenheterna eller öfverflödsvarorna? För min del kan jag genast gifva ett alldeles bestämdt svar på frågan. Men Utskottet och Andra Kammaren kunna ej gifva samma bestämda svar, eftersom de hafva bland läroämnena skilt mellan dem, som äro lifsförnödenheter, och dem, som äro öfverflödsvaror. Jag kan således lätt förstå, att en viss tvekan skall förefinnas, huruvida undervisningen bör vara kostnadsfri eller ej. Teologi och kyrkohistoria äro öfverflödsvaror; gamla språken höra äfven dit. Af de moderna språken är det väl ett valfritt språk, som hör till lifsförnödenheterna; men de öfriga höra till öfverflödsvarorna. Skall man nu göra den skilnaden, att man låter dem, hvilka begagna bildningens öfverflödsvaror i skolan, betala den högre afgiften, och deremot de öfriga, som nöja sig med lifsförnödenheterna, den lägre? Detta vore i sjelfva verket en stor orättvisa. Det kan derfor icke bestridas att afgiften bör vara lika för alla, och märkvärdigt skulle det vara, om man nu pålade en högre terminsafgift, då man borttager eller åtminstone vill borttaga från elementarläroverken en stor del af de ämnen, som jag för min del betraktar såsom verkliga bildningsmedel. Det skulle vara besynnerligt, om, på samma gång man toge bort båda de gamla språken, ett eller annat af de nya äfvensom teologi och kyrkohistoria och satte i stället helsovårdslära och statskunskap, man skulle säga: nu har ni fått så många bildande ämnen, att det icke längre går an, att ni får fri undervisning, utan nu måste ni betala. Jag tror, att under sådana förhållanden icke många föräldrar skola befatta sig med att insätta sina barn i de allmänna läro-

verken. Effekten skulle i sjelfva verket blifva den, att de förmögnare, hvilka ju skulle betala för sina barns undervisning, utan tvifvel komma på den tanken, att det vore bättre att sätta barnen i enskilda läroanstalter än i de allmänna läroverken, der det finnes en stor mängd lärjungar och der följaktligen icke undervisningen kunde fördelas på hvar lärjunge så som i de mindre befolkade enskilda. På så sätt skulle vi få två slags läroverk, de enskilda för de förmögnares barn och de allmänna för de alldeles obemedlades eller mindre bemedlades. Är det verkligen nu skäl att uttala sig för införandet af något sådant system? Enligt min tanke är det alldeles gifvet, att man på detta sätt icke kan komma ifrån den klass-skilnad, från hvilken man ju dock i närvarande tid vill frigöra sig. Men å andra sidan, om det steg, som här är föreslaget, icke har sådan effekt, utan de förmögnares, de mindre bemedlades och de obemedlades barn fortfarande som hittills komme att bevista de allmänna läroverken, och man tillika antog den högre afgiften, är ju tydligt, att grunden till den högre afgiften icke kunde vara obekant, nemligen att de bemedlade skulle betala för de obemedlade eller mindre bemedlade. Jag kan visserligen tänka högt om ungdomen och kamratskapet såsom någonting, som visar undseende och kärlek. Men frågan är den, huruvida icke detta ligger just deri, att undervisningen är för oss alla kostnadsfri; den rike betalar icke för att den fattige, som sitter bredvid honom, skall kunna få gå i skolan, utan det är staten, — det är det allmänna, som antagit den högsinta grundsatsen, att ingen svensk medborgare, ifrån den lägste till den högste, skall på grund af fattigdom vara förhindrad att söka bildning.

Dessa äro i korthet de skäl, som förmå mig att yrka afslag icke allenast å Utskottets hemställan, utan äfven å Herr Ola Anderssons förslag, att lemna denna fråga oafgjord. Om Andra Kammaren bestämmt uttalar sig för den fria undervisningen, skall detta utan tvifvel vara en ledning för Kongl. Maj:t, då han tager i öfvervägande frågan, om förbättring af lönerna för lärarne vid de allmänna läroverken, och den stora och viktiga principen om kostnadsfri undervisning för alla skall få stå kvar orubbad.

Herr Danielson: Jag ber om ursäkt, att jag begärt ordet. Men jag vill endast nämna, att jag för min del tror att, om man vill beskatta förmögenheten, man bör göra det på annat sätt än genom betydlig höjning af skolafgifterna; ty att redan medan ynglingen går i skolan markera den fattige och den rike i så hög grad som en och annan talare här antydt, förefaller mig olämpligt.

En förslagsställare har föreslagit, att man icke skall uttala någon åsigt i denna del af frågan. Mig synes det besynnerligt, huru Kammarerna skall kunna *besluta* att icke uttala *någon* åsigt i saken, då förslag föreligger som antingen måste bifallas eller förkastas. För min del instämmer jag i Herr Hedins yrkande, som går derpå ut, att genom en höjning af terminsafgifterna *någon* lättnad i statens utgifter för läroverken åstadkommes. Jag vill dock icke, att denna höjning skall vara sådan, att derigenom en *väsentligare* lättnad i statens be-

*Angående
förändringar
i undervisningsväsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

rörda utgifter åvägbringas, och jag vill i detta hänseende icke göra för stor åtskilnad mellan den rike och den mindre bemedlade. För min del anser jag dock, som sagdt är, att, om man i *någon* mån kan bereda staten i nämnda afseende minskning i utgifter, sådant bör ske, men icke så att den s. k. medelklassens barn härvid får den tyngsta bördan på sin del.

Herr Borg: Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång tager Kammarens tid i anspråk i denna fråga, men under diskussionen hafva låtit höra sig åtskilliga missuppfattningar, som förtjena att bemötas. Så har en talare på stockholmsbanken ansett, att det egentligen är elementarläroverken, som vi skulle hafva att tacka för att de socialistiska rörelserna i vårt land icke vunnit något synnerligt insteg, och att dessa läroverk i väsentlig mån skulle bidragit att befordra ståndscirkulationen. För min del tror jag att dessa läroverk allt för litet befatta sig med de lägre folkklasserna, för att de i detta hänseende skulle kunna tillmätas någon betydelse. Om de socialistiska rörelserna hos oss icke vunnit något insteg, så är detta, enligt min åsigt, att tillskrifva dels den större upplysningen hos vår arbetareklass i jämförelse med arbetarne i andra länder, och dels att näringsfrihetens grundsatser hos oss blifvit jämförelsevis tidigt tillämpade. Att deremot elementarläroverken skulle befordrat ståndscirkulationen, det vågar jag bestrida; tvärtom redan i de lägre klasserna råder skarp åtskilnad mellan de olika folkklasserna; gossen i elementarskolan kan icke umgås med gossen i folkskolan, sonen af den ene arbetaren kan icke umgås med sonen af en annan arbetare, och samma stränga åtskilnad fortsättes sedan hela skolan igenom. Jag säger icke hvems felet är, men jag vågar påstå, att icke har ståndscirkulationen befodratts genom elementarläroverken. Samme talare yttrade äfven, att ståndscirkulationen hos oss är större än hos något annat folk; äfven detta vågar jag bestrida; jag påstår, att vi i detta afseende stå långt efter både Norge och Danmark, Amerika, ja, snart sagdt de flesta af Europas folk. Dock vill jag medge, att den i någon mån gjort framsteg äfven hos oss, sedan ständsrepresentationen upphörde. Jag vill äfven till Kammarerna ställa den frågan, huruvida i Norge, i Danmark, i Frankrike, der undervisningen betalas, store män framträdit till mindre antal än hos oss, der undervisningen är fri. Eller tror man att, om undervisningen betalas, vårt land icke längre skall vara mäktigt att framalstra sådana storheter, som förut mer än en gång utgått ur de djupa lederna och hemburit segerkransar från hela den civiliserade världen. Jag frågar om vi icke af vårt eget folk i detta hänseende ega rätt att hoppas lika goda resultat som andra folk visat sig kunna åstadkomma. En talare påstod, att denna fråga egentligen blifvit framkallad af frågan om förbättring af lärarnes löner, men deremot ber jag att få erinra, att den fråga, hvarom vi nu öfverlägga, väcktes långt innan något förslag om lönereglering för lärarne kom till Riksdagens kännedom. Den förste talaren yttrade äfven, att hos oss föreställningen om kostnadsfri undervisning för alla ingått i folkmedvetandet. Ja, jag vet icke hvad han förstår med folkmedvetandet,

men i viss mån har dock äfven hittills undervisningen betalats; ty dessa 20 eller 40 kronor som betalas i terminsafgifter, de må nu gå till inköp af ved, eller ljus eller hvad det vara må, en betalning för undervisningens åtnjutande blifva de dock alltid.

Slutligen vill jag fråga, om det är med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att staten för hvar och en af de 14 à 15,000 gossar som begagna undervisningen i elementarläroverken skall vidkännas en utgift af mer än 2,000 kronor, under det den för de 700,000 som gå i folkskolan icke har råd att offra mera än 30 kronor.

Kan man taga på sitt ansvar att genom så stora utgifter till elementarskolan försvaga folkskolan, emedan man icke kan hafva medel att offra till densamma. Jag tycker dock att dessa 700,000 elever, som gå i folkskolan, borde ligga nationen lika mycket om hjertat, som de 14 à 15,000, som besöka elementarskolan. Om det icke är så, då får jag säga att jag lemnar åt Kammarens minoritet att uttala sin innersta mening i detta afseende. Jag tror dock att dessa 700,000 elevers intressen borde gälla vida mera än de andres. Jag ber slutligen att få instämma i den modifikation som Herr Hedin gjort i Utskottets förslag genom att utbyta ordet "väsentligare" mot ordet "någon".

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf först proposition på bifall till Utskottets hemställan oförändrad samt derefter enligt de meningar som förekommit, dels på afslag å nämnda hemställan, dels på antagande af Herr Hedins ändringsförslag, dels ock slutligen på det af Herr Ola Andersson i Burlöf gjorda yrkande; och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till Herr Hedins förslag. Votering blef begärd och anställdes — sedan Herr Ola Anderssons yrkande antagits till kontraposition — enligt följande af Kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Tillfälliga Utskottet hemställt i 2:dra punkten mom. 9) af Utlåtandet N:o 7, med den förändring, som Herr Hedin under öfverläggningen föreslagit, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställan, antagit det förslag till beslut i ämnet, som Herr Ola Andersson i Burlöf framställt.

Voteringen visade 71 ja mot 71 nej, hvadan den förseglade sedeln måste öppnas; och som denna innehöll ett nej, var alltså Herr Ola Anderssons förslag antaget. Kammaren hade således, med afslag å Utskottets hemställan, ansett sig icke nu böra uttala någon åsigt om höjning af lärjungarnes terminsafgifter vid de allmänna läroverken.

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)

Sedan utgången af omröstningen för Kammaren tillkännagifvits, yttrade

Herr Abr. Rundbäck: Då jag vid voteringen röstat för Utskottets förslag, anhåller jag emot det fattade beslutet få anmäla min reservation.

Likaledes anmäldes reservation mot det fattade beslutet af Herrar *Liss Olof Larsson, J. Andersson* i Tenhult, *Lyth, Lind* och Friherre *Koskull*.

Mom. b.

Beträffande detta moment yttrade

Herr Hedlund: Jag anser mig vara skyldig att här påpeka en oegentlighet, som insmugit sig i det formulerade skrivelseförslaget. Det står nemligen, att man vill begära, att "Kongl Maj:st tacktes egna utredning åt dessa frågor och låta utarbета förslag till förändringar i den nuvarande universitets- och skollagstiftningen i enlighet med ofvan angifna grunder". Men då man bestämdt begär ett förslag, utarbetadt i enlighet med gifna grunder, synes det mig vara något oegentligt att på samma gång begära en utredning af frågor, deri man redan fattat sitt beslut. Jag har endast velat påpeka detta, utan att likväl hålla så mycket på formuleringen, då vi ju, såsom jag redan vid första punktens behandling uttalade, i allt fall veta, att det endast kan blifva fråga om en meningsyttring, men ej om en underdånig skrivelse, och då jag anser en debatt om det ena eller andra uttrycket vara under dessa förhållanden ofruktbar. Jag håller så mycket mindre derpå, som jag vet, att man på det håll, derifrån denna motivering utgått, icke är just så mottaglig för skäl, utan vanligen afsparar dem med att gifva dem namn af fraser. När man förfrikt från det hållet fått höra ett beklagande, att man icke fått mottaga något ljus från göteborgsbänken, förundrar mig ett sådant beklagande desto mera, som man i vanligaste fall på det hållet visat sig så litet mottaglig för ljus, att man der icke tyckes sätta värde på något annat än det, som man ser i spegeln.

Herr Rundgren: Då jag förklarar mig icke dela de åsigtter, som i detta betänkande uttalas, är det klart, att jag icke heller kan bifalla den nu föredragna punkten, utan yrkar jag afslag å densamma.

Herr Hedin: Jag tager mig friheten anhålla om bifall till den föredragna punkten. Talaren på göteborgsbänken har alldeles orätt, då han påstår att man icke kan begära en utredning på samma gång, man anger vissa grunder, på hvilka det nya systemet bör byggas. Jag ber att få erinra hvad Kammaren beslutat under Litt. f) af 2:dra punkten i Utskottets betänkande. Det heter der, bland annat, att, efter förutgången närmare utredning, alla eller de flesta treklassiga

samt några femklassiga läroverk torde kunna indragas. Der begäres således uttryckligen en utredning, och den som läst betänkandet torde hafva funnit att äfven i åtskilliga andra hänseenden en utredning förutsattes, innan definitivt beslut fattas.

*Angående
förändringar i
undervisnings-
väsendet.
(Forts.)*

Hvad beträffar samme talares påstående om min ringa mottaglighet för ljuset, så skall jag nu icke derpå vidare inlåta mig; jag ber endast att få uttala, att om jag icke visat mig kunna mottaga det ljus som utstrålar från göteborgsbänken, så beror detta naturligtvis derpå, att det ljuset, såsom vi ju alla nogsam veta, visat sig alltför bländande.

Efter det öfverläggningen förklarats slutad och propositioner gifvits i enlighet med de meningar, som blifvit framställda, biföll Kammarern Utskottets hemställan.

i afseende å *mom. i* anförde

Herr Rundgren: Då jag icke anser Riksdagen kompetent att pröfva sådana detaljfrågor, som förekomma i en läroverksstadga, yrkar jag helt enkelt afslag å den föredragna punkten.

Herr Hedin: Då jag för min del anser Riksdagen kompetent att yttra sig i sådana frågor, som i detta betänkande afhandlas, så anhåller jag om bifall till den föredragna punkten.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Jemlikt 63 § mom. 3 Riksdagsordningen, skulle de beslut, Kammarern fattat rörande 2:dra punkten af förevarande Utlåtande, genom utdrag af protokollet delgifvas Medkammaren.

§ 6.

Föredrogs Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 10, i anledning af väckt motion om ändring af 13 § 2 och 3 mom. Riksdagsordningen.

*Om ändring
af 13 § 2 och
3 mom. Riks-
dagsordningen.*

Uti berörda motion, afgifven inom Andra Kammarern af Herr *Nils Petersson* (motionen N:o 154), var föreslaget, att Riksdagen ville för sin del besluta följande förändrade lydelse af 13 § 2 och 3 momenten Riksdagsordningen:

“*Mom. 2.* Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som, oberäknadt dertill hörande städer, har större folkmängd än fyratiosen, väljer två riksdagsmän och sedan för hvarje fullt tal af tjugotusen ytterligare en riksdagsman; sådan domsaga varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i valkretsar.

Mom. 3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen till och med tjugotusen, utses en riksdagsman och derutöfver en för hvarje fullt tal af tjugotusen. Öfrige städer skola af Kammarern hvart tionde

Om ändring af 13 § 2 och 3 mom. Riksdagsordningen.
(Forts.)

år ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvar-dera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst tiotusen och högst tjugotusen.»

Utskottet hade hemställt,

att ifrågavarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Mot denna hemställan voro reservationer inom Utskottet afgifna dels af Herrar *Andersson, Borg, Bäckström, Danielsson, Johnson, Jönsson, Norén, Otterborg* och *Rundbäck*;

dels ock af Herr *Svensén*, som för sin del föreslagit, att Riksdagen ville på det sättet bifalla Herr Nils Peterssons motion, att § 13 mom. 3 Riksdagsordningen finge följande lydelse:

“I hvarje stad, som eger en folkmängd af tio tusen eller mer, utses en riksdagsman och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af tjugotusen. Öfriga städer välja en riksdagsman för hvarje fullt tiotusental af sammanlagda folkmängden, och ordnas af Kam-maren efter läge och folkmängd, helst länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman.“

Efter uppläsning af Utskottets hemställan yttrade motionären

Herr Nils Petersson: Då Kam-maren vid den nyss afgjorda frågans behandling nära nog utarbetat sig, vågar jag icke hoppas, att den skall skänka synnerligt stor uppmärksamhet åt den nu föreliggande frågan; men jag kan dock icke underlåta att yttra några ord i den-samma. Den torde ock hafva större betydelse, än Utskottets majoritet velat tillerkänna densamma. Utskottet har i sin bevisföring sökt veder-lägga de beräkningar, som jag i min motion framhållit, men det har på samma gång måst medgifva, att de beräkningar, med hvilka det sjelf framkommit, icke få anses såsom fullt exakta. Jag skall der-före också förbigå dessa beräkningar, eller åtminstone icke fästa mig mera vid dem, än för så vidt de befinnas vara uppenbart felaktiga.

Utskottet framhåller i sin motivering, att den grundsats för hvil-ken jag i min motion uttalat mig, och enligt hvilken folkmängdsnu-merären bör likformigt för hela riket läggas till grund vid indelnin-gen af valkretsar, icke är den rigtiga. Jag har icke heller följt denna grundsats vid mitt förslags uppsättande, utan endast ordat om den-samma i min motivering, och jag tror, att denna senare kan vara fullt ut lika berättigad som den, hvilken Utskottet begagnat. Hvad jag i min motion begärt, är endast, att Riksdagsordningen skulle ändras derhän, att förhållandena komme att blifva desamma, som de voro omedelbart efter Riksdagsordningens antagande, och som menin-gen var, att de framgent skulle förblifva. Det är således i sjelfva verket ingen ändring, jag begärt, utan endast, att svenska folket skall bibehållas vid de rättigheter, som en gång blifvit det tillförsäkrade, och detta måtte väl icke behöfva anses såsom någonting revolutionärt.

Utskottet har framhållit städernas olika intressen uti kommunalt, administrativt och judicielt afeende, och att dessa skulle hotas genom

en förändring i det syfte, jag föreslagit. Men jag frågar då, om dessa intressen lidit något af den sammansättning, som Riksdagen nu har. Jag tror det icke, och det synes mig derföre, som hade Utskottet bort fästa mera afseende vid mitt förslag, att det gjort. Obestridligt är, att efter Riksdagsordningens antagande en betydlig tillväxt egt rum uti städernas invånareantal och med detsamma en utsträckning af deras representationsrätt, som icke var från början afsedd. Antages nu mitt förslag, så sker ju städerna på det hela taget ingen orättvisa, hvarförutom är att märka, att den ifrågasatta förändringen icke komme att försiggå så hastigt, utan behöfde en tid af närmare 20 år för sitt genomförande.

*Om ändring af
13 § 2 och 3
mom. Riks-
dagsordningen.
(Forts.)*

Vill Riksdagen bibehålla den grundsats, som hyllades af stiftaren af vår nuvarande representationsordning, nemligen den, att, i fråga om representationsrätten, städerna skulle förhålla sig till landet, som 2 till 1, så må den tänka på vidtagandet af en förändring af Riksdagsordningen i det syfte, som jag angifvit, och dermed skulle man ock närma sig tillämpningen af den utaf mig, såsom jag förut nämnt, hyllade grundsats, att folknúmerären bör vara en norm vid representationsrättens bestämmande. Då, efter hvad jag hört uppgifvas, första Kammaren afslagit såväl denna min motion som den, hvilken behandlats uti Utskottets Utlåtande N:o 11 och hvilken afser den politiska rösträttens utsträckande, äro begge dessa frågor för denna gång fallna. Men det oaktadt anser jag, att Andra Kammaren bör uttala hvad den i denna fråga vill, och jag tager mig derföre friheten att yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till min motion.

Friherre Nordenfalk: Då detta ärende i Utskottet behandlades på en dag, då jag var förhindrad att tillstädesvara, ber jag att nu få om detsamma uttala min åsigt. Det är utan tvifvel en mycket vigtig fråga, som motionären här berört, och jag anser att man bör vara honom tack skyldig derför, att han på densamma fästat Riksdagens uppmärksamhet.

Hvad beträffar sjelfva det förslag han framlagt, så kan jag deremot icke gilla detsamma. Han har sjelf i sin motivering visat, att, om än man bifölle hans förslag, förhållandena inom någon tid åter blefve lika oegentliga, som han finner dem vara nu. Han har äfven underlåtit att visa huruvida den olika tillväxten af lands- och stadsbefolkningarne kan anses normal eller endast tillfällig. I motsats till hvad han nyss yttrade eller att proportionen mellan stads- och landsrepresentanter borde bibehållas sådan den vid nya riksdagsordningens införande bestämdes — har han i motionen föreslagit bestämmelser hvarigenom antalet af städernas representanter skulle minskas med omkring 25 procent *under* det ursprungliga antalet, under det att landsrepresentanternas ursprungliga antal blefve ökad. Det torde vara för mången af Kammarens ledamöter bekant, att vid de förhandlingar som föregingo representationsreformens genomförande framstående representanter af borgareståndet såsom vilkor för sitt bifall framstälde det såsom mig synes ganska berättigade anspråket, att den kontingent städerna ditills lemnat till representationen icke måtte i

Om ändring af
13 § 2 och 3
mom. Riksdagsordningen.
(Forts.)

någon mån minskas, samt att med billig hänsyn till detta anspråk bestämdes nu gällande antalen af städernes valmän. För min del anser jag att mer än ett skäl talar för den sålunda träffade öfverenskommelsens fortsatta hållande i helgd. Likväl tror jag icke att man bör förstå detta så att om den då antagna särskilda beräkningsgrunden för städerna visar sig leda till ett annat resultat än det afsedda, man icke skulle ega rätt att i någon mån deri vidtaga förändringar. Men hvad jag strängt vill hålla på är att om en förändring finnes behöflig, dock proportionen emellan städernas och landsbygdens representanter, dervid ju äfven något afseende bör fästas vid den relativa olika ökningen af folkmängden, blir ungefärligen densamma som från början varit bestämd. Derföre finner jag äfven det af en af reservanterna framlagda förslag ej heller tillfredsställande.

Flertalet af reservanterna har icke heller ansett sig kunnat framlägga något förslag såsom af Utskottets betänkande synes.

Då jag härtill lägger, att den af Kammaren för få år sedan beslutade fördelningen af städernas valkretsar gör en grundlagsförändring uti ifrågavarande hänseende för de närmaste 6 å 7 åren otillämplig, synes det mig, som om detta vore ett ytterligare skäl att för denna fråga begära uppskof på det att man må hinna närmare öfverväga densamma. Jag hyser den tillit till Kammarens representanter, de må vara från stad eller land, att derest sådana verkliga ej blott tillfälliga missförhållanden, som de af motionären befarade, skulle uppstå, de ej skola underlåta att enas om sättet att få en rimlig proportion återställd.

Jag ber således få sluta med att, då denna fråga väl tål vid att närmare öfvervägas, det för närvarande torde vara det lämpligaste att instämma med hvad Utskottet föreslagit, nemligen att ifrågavarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Svensén: Jag instämmer med motionären i den fråga, som nu föreligger, och jag är förvissad om, att hvarje Kammarens ledamot, som satt sig in i saken, inser, att, om man låter utvecklingen fortgå på samma sätt som hittills, stadsbefolkningens representanter skola erhålla allt för stort öfvervälde öfver landtbefolkningens. Jag har bifogat betänkandet en reservation; och den är temligen enkel. Jag anhåller derför utan vidare, att Kammaren ville godkänna densamma i de ordalag, hvori den är affattad. Jag ber att få läsa upp densamma; den har följande lydelse: »I hvarje stad, som eger en folkmängd af tio tusen eller mer, utses en riksdagsman och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af tjugo tusen. Öfriga städer välja en riksdagsman för hvarje fullt tiotusental af sammanlagda folkmängden, och ordnas af Kammaren efter läge och folkmängd, helst länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman.«

Jag anhåller om proposition på bifall till denna min reservation.

Häruti förenade sig Herr Jöns Persson.

I anseende till den långt framskridna tiden och då ytterligare många ledamöter begärt ordet för att tala angående det förevarande ämnet, afbröts nu öfverläggningen, för att fortsättas kl. 7 e. m., då Kammarrens ledamöter, enligt derom utfärdadt anslag, komme att ånyo sammanträda. N:o 53.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter Kammarrens ledamöter åtskildes klockan 3 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.